

<i>Rodzaj dokumentu:</i>	Materiał dodatkowy
<i>Zagadnienie:</i>	Budowa akapitów w wypowiedzi argumentacyjnej
<i>Egzamin:</i>	Egzamin maturalny
<i>Przedmiot:</i>	Język polski
<i>Poziom egzaminu:</i>	Podstawowy i rozszerzony
<i>Adresaci dokumentu:</i>	Nauczyciele języka polskiego Uczniowie szkół ponadpodstawowych
<i>Data publikacji dokumentu:</i>	22 czerwca 2022 r.

Zespół redakcyjny:

dr Renata Bryzek (UPH Siedlce)
dr Wioletta Kozak (CKE)
Agnieszka Romerowicz (CKE)
Wioletta Łakoma-Sabat (CKE)

Recenzenci:

dr Tomasz Karpowicz (UW)
dr Marcin Smolik (CKE)
Andrzej Spilkowski (OKE w Gdańsku)
dr Romana Patyk (OKE w Jaworznie)
Teresa Bulska-Leśniak (OKE w Krakowie)
Zbigniew Kosiński (OKE w Łomży)
Sławomira Wójcik (OKE w Łodzi)
dr Mariusz Chołody (OKE w Poznaniu)
Grzegorz Sawa (OKE w Warszawie)
Beata Kwapińska (OKE we Wrocławiu)

Materiał został opracowany przez Centralną Komisję Egzaminacyjną we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi.

Centralna Komisja Egzaminacyjna
ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 22 536 65 00
sekretariat@cke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Gdańsku
ul. Na Stoku 49, 80-874 Gdańsk
tel. 58 320 55 90
komisja@oke.gda.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Jaworznie
ul. Adama Mickiewicza 4, 43-600 Jaworzno
tel. 32 616 33 99
oke@oke.jaworzno.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Krakowie
os. Szkolne 37, 31-978 Kraków
tel. 12 683 21 99
oke@oke.krakow.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży
al. Legionów 9, 18-400 Łomża
tel. 86 473 71 20
sekretariat@oke.lomza.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łodzi
ul. Ksawerego Praussa 4, 94-203 Łódź
tel. 42 634 91 33
sekretariat@lodz.oke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu
ul. Gronowa 22, 61-655 Poznań
tel. 61 854 01 60
sekretariat@oke.poznan.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Warszawie
pl. Europejski 3, 00-844 Warszawa
tel. 22 457 03 35
info@oke.waw.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we
Wrocławiu
ul. Tadeusza Zielińskiego 57, 53-533 Wrocław
tel. 71 785 18 94
sekretariat@oke.wroc.pl

1. Czym jest akapit w tekście [wypowiedzi pisemnej]? Jakie są rodzaje akapitów?¹

Akapit jest definiowany jako podstawowy człon **tekstu**. Wybrane definicje obu wyróżnionych pogrubioną czcionką pojęć przedstawiono poniżej.

tekst złożony twór o budowie hierarchicznej. Składa się z większych części (początek, środek, koniec), które rozpadają się na części mniejsze, te na jeszcze mniejsze – aż do pojedynczych wyrazów

J. Maćkiewicz, *Jak dobrze pisać? Od myśli do tekstu*

akapit fragment tekstu rozpoczynający się od wiersza wyróżnionego w jakiś sposób, np. wcięciem, inicjałem lub poprzedzającym go odstępem

wsjp.pl

Akapit stanowi wydzieloną przez autora całość, nie tylko formalną, ale i treściową. [...] Dzieląc tekst na akapity, należy pamiętać, że treściowo powinny się one ze sobą łączyć. Dobrze jest, jeśli akapity są różnej długości. Ożywia to tekst oraz ułatwia i uatrakcyjnia lekturę

E. Wierzbicka, A. Wolański, D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Podstawy stylistyki i retoryki*

Z przytoczonych definicji wynika, że akapit jest:

- częścią tekstu
- logiczną całością znaczeniową
- wyróżniony graficznie.

Akapity w tekście mogą być zbudowane w różny sposób. Wyróżniamy m.in.:

- **akapity analityczne** – wprowadzają nową myśl – wypowiedzenie tematowe, zawierające stwierdzenie ogólne, które nadaje porządkujący sens bardziej szczegółowym treściom rozwijanym w kolejnych zdaniach
- **akapity syntetyczne** – wypowiedzenie tematowe zamieszczone jest na końcu, pełni wówczas rolę wniosku, którego przesłanki zawarte są w rozwinięciu, lub puenty, efektownie zamykającej wywód
- **akapity łącznikowe** – nie zawierają nowych myśli, ponieważ służą do spajania większych części tekstu. Mogą również podsumowywać jakieś fragmenty rozważań bądź stanowić wprowadzenie do fragmentów po nich następujących. Są zazwyczaj krótsze od akapitów, które je otaczają
- **akapity synonimiczne** – także nie zawierają nowych myśli, bowiem mają na celu sparafrazowanie, przekazanie innymi słowami myśli znajdującej się w akapicie poprzedzającym.

Dwa typy akapitów, tj. **analityczne** i **syntetyczne**, zbudowane są wokół **wypowiedzenia tematowego**, czyli **głównej myśli** rozwijanej, uszczegółowianej i wyjaśnianej w danym akapicie.

¹ Informacje o budowie tekstu i akapitów na podstawie: J. Maćkiewicz, *Jak dobrze pisać? Od myśli do tekstu*, Warszawa 2010; A. Wolański, *Siedem kanonów stylu komunikatywnego, czyli jak pisać, by nas czytano chętnie i powszechnie*, [w:] E. Wierzbicka, A. Wolański, D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Podstawy stylistyki i retoryki*, Warszawa 2008; J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Warszawa 2012.

Tego rodzaju akapity powinny mieć wstęp, rozwinięcie i zakończenie. Omówimy tę zasadę na przykładzie jednego akapitu pochodzącego z wypracowania na temat: *Wolna wola człowieka czy siły od niego niezależne – co przede wszystkim decyduje o ludzkim losie?*.

Przykład poprawnie skonstruowanego akapitu

1. Są również inne siły, które nieodwracalnie zmieniają 2. życie. Największą, najbardziej zagadkową, najsilniejszą z nich jest miłość. 3. Ona uderza niespodziewanie i nie ma sposobu, by się przed nią uchronić. W jej sidła wpadł również Stanisław Wokulski, który bez pamięci zakochał się w Izabeli Łęckiej. Był w stanie zrobić dla niej wszystko [...]. 4. Przykład głównego bohatera *Lalki* pozwala wnioskować, że miłość znacząco wpływa na życie człowieka, zmienia je, czasami na dobre, a czasami na złe.

1. – wstęp
2. – wypowiedzenie tematowe
3. – rozwinięcie
4. – zakończenie

Przy tworzeniu akapitów analitycznych i syntetycznych należy pamiętać o tym, żeby akapit:

- nie zawierał zdań, które nie wiążą się z wypowiedzeniem tematowym
- był odpowiednio rozwinięty, z uwzględnieniem sytuacji komunikacyjnej (czyli tego, kto, na jaki temat, dla kogo pisze), dostosowany pod względem treści, języka i stylu do potrzeb nadawcy i odbiorcy
- był spójny wewnętrznie: formalnie i znaczeniowo.

W wypowiedzi argumentacyjnej mogą zostać również wprowadzone akapity niezawierające nowych myśli, tj. akapity **łącznikowe** lub **synonimiczne**, które służą powiązaniu części kompozycyjnych całego tekstu lub wyrażeniu tej samej myśli w inny sposób. Tego rodzaju akapity nie muszą zawierać sprecyzowanego wypowiedzenia tematowego.

Rodzaje akapitów, ich krótka charakterystyka i funkcje oraz przykłady, zostały ukazane na przykładzie tekstu Gustawa Herlinga-Grudzińskiego *Sztuka podróżowania. (Essay pisany w polu)*. Poniżej zamieszczono tekst całego eseju, a następnie – przeprowadzono analizę na podstawie analizy tego eseju dokonanej przez Jolantę Maćkiewicz².

² Jolanta Maćkiewicz, *Analiza eseju Gustawa Herlinga-Grudzińskiego*, [w:] red. Irena Majkowska, *Przed maturą 1998 – esej: prawie wszystko o eseju w szkole*, Gdańsk 1997.

Gustaw Herling-Grudziński

Sztuka podróżowania. (Essay pisany w polu)

Znany angielski pisarz i polityk, Viscount Grey, utyskuje w jednym ze swych pięknych *essayów* *Przyjemność czytania* na stopniowy zanik czytelnictwa. Nie ma już spokojnych, w zieleni przepysznych ogrodów ukrytych dworców, coraz mniej uroczych angielskich kominków, tak bardzo sprzyjających przyjaźni z książką, coraz trudniej uciec od rozgwaru nowoczesnego życia i w obcowaniu z poezją lub filozofią na powrót odnaleźć prawdziwy smak istnienia. Nigdy bardziej niż w przeżywanym obecnie okresie zagrożenia samotności zamiłowanie do wartościowych książek nie było nawiedzone tak ostrym kryzysem.

Podróżując bez trudności, człowiek przywyka powoli do unowocześnionego koczownictwa i z odcieniem pogardy, jeżeli nawet nie wyższości, myśli o tych nielicznych, którzy życie osiadłe przekładają nad włóczęgę po świecie. Błyskawiczny rozwój komunikacji odstąpił jeden z najbardziej nowoczesnych paradoksów, ukazał oto, że świat jest szerszy od wszechświata. „Nie widziałem pana od paru miesięcy, gdzie pan się przez ten czas podziewał?” – zapytał pewien młody człowiek sędziwego myśliciela. – „Wędrowałem po wszechświecie” – odpowiedział skromnie filozof. – „O, jakże mi pana żal, widocznie myśliciele nie przestaną nigdy być domatorami! Ja wróciłem przedwczoraj z Jugosławii”.

Nie warto, jak to nieostrożnie zrobił Viscount Grey, pocieszać się myślą, że wygoda podróżowania pociągami sprzyja chociaż rozwojowi czytelnictwa przygodnego: pomiędzy wyjazdem z miejsca zamieszkania a przybyciem do miejsca przeznaczenia pozostaje zawsze kilka lub kilkanaście godzin, które trzeba jakoś wypełnić. Kulturalny człowiek sięga machinalnie w najbliższym kiosku po książkę. Ale nie jest to już prawdziwy impuls rozmiłowanego w lekturze intelektualisty. Chodzi bowiem nie o to, żeby wolny czas wykorzystać, ale żeby go zabić lub skrócić. Stąd niesłychany rozwój literatury „kolejowej”: tanich powieści, ilustracji i magazynów nowelistycznych. Jakże często o naszym wyborze decyduje wtedy nie zawartość, ale barwna okładka lub sensacyjny tytuł książki. Wykonując bowiem dwie czynności naraz, podobni jesteśmy do zarozumiałców, chełpiących się naiwnie uwagą podzielną. Jest tylko jedna czynność, którą można z niejakim powodzeniem uprawiać w paru egzemplarzach jednocześnie: gra w szachy. I jest tylko jeden rodzaj literatury, którego właściwemu zrozumieniu nie stoją na przeszkodzie zajęcia uboczne: gazety. Dlatego, gdy wierzę ludziom, którzy z ostatnimi wiadomościami zapoznają się podczas obiadu, lub – jeszcze lepiej – w miejscach obowiązującego nawet ministrów odosobnienia, nie dam się nigdy przekonać, że można – powiedzmy – czytać Norwida, nie przestając czyścić paznokci.

Oczywiście wszystko to jest prawdą i nie trzeba być aż przesyconym kulturą wicehrabią, żeby ze smutkiem zauważyć, że ludzie coraz częściej albo zapominają zupełnie o prawdziwej przyjemności czytania, albo odnajdują w nim zgoła inne i nie zawsze pełnowartościowe uroki. Ale jednocześnie z rozwojem kolejnictwa, automobilistyki, żeglugi morskiej i powietrznej powstaje nowe zagadnienie: sztuki podróżowania. Być może ona chociaż będzie w stanie wypełnić w życiu duchowym człowieka lukę, jaka pogłębia się z każdym dniem lekkomyślnej rozłąki z książką.

Zanim jednak omówimy możliwości rozwoju tej XI muzy, musimy się pokrótce chociaż umówić, jakich ludzi będziemy nazywali podróżnikami, a jaki rodzaj poruszania się po świecie podróżowaniem. Jest bowiem zbyt dużo osób, które przenosząc się z miejsca na miejsce – wcale nie podróżują. I jest również sporo ludzi, którzy odbywają najbardziej egzotyczne i zawrotne wędrowki, nie wydalając się z czterech ścian swego pokoju.

C z ł o w i e k i n t e r e s u traktuje podróż jako zło konieczne, jako bezproduktywny okres czasu, który należy poświęcić na ołtarzu pomyślnie sfinalizowanej transakcji. Sam przejazd jest mu w zasadzie obojętny i jeśliby rodzaj załatwianej sprawy nie dopuszczał zbyt wielkiego marnotrawstwa czasu, chętniej skorzystałby z kabla oceanicznego niż ze statku transoceanicznego. Jego podróż jest wówczas tylko rodzajem życia osiadłego w ruchu; przenoszony na żądane miejsce, dopełnia ostatnich niezbędnych czynności: przegląda akta, sprawdza obliczenia, studiuje ceduły giełdowe. I najczęściej w ogóle nie wie, jak wygląda okolica, przez którą przejeżdża, lub

jakie osobiowości zawierają miasta, w których odbywał konferencje kupieckie.

S n o b p o d r ó ż n i c z y znowu ogarnięty jest manią kolekcjonowania odwiedzanych krajów. Jeśli mówi, że był właśnie w Kalkucie, to należy go traktować jak chłopca, który zdobył nową serię znaczków pocztowych z Borneo. Na ogół bowiem ta jego „bytność” w indyjskim mieście ograniczyła się do wypicia paru kieliszków koniaku na dworcu kolejowym i w istocie nie jest to nic innego, jak tylko filatelistyka, uprawiana na bardzo luksusową skalę. Ludzie ubodzy też miewają takie manie i półświatek handlowych spryciarzy potrafił już nieraz wykorzystać to uczucie. Pamiętam maleńki sklepik na Świętokrzyskiej, w którym w swoim czasie można było kupić najbardziej egzotyczne nalepki hotelowe.

Człowiek, który podróżuje dla interesu, nie powinien natomiast być utożsamiany z człowiekiem, który interesuje się podróżowaniem. Istnieje tu bowiem nie tylko zasadnicza różnica celów, ale i odmienność metod.

W obecnych warunkach jest przecież dość łatwo dostać się, powiedzmy, z Suezu do Basry. Wystarczy luksusowym parowcem opłynąć Półwysep Arabski. Ale płk. Lawrance’a interesował zawsze nie luksusowy parowiec, a Półwysep Arabski. Dlatego, gdyby mu kazano pojechać z Suezu do Gibraltaru, zwiedziłby prawdopodobnie przy okazji Afrykę. Znaczy to, że prawdziwe podróżowanie jest tym ciekawsze, im więcej jego miłośnik musi pokonać po drodze przeszkód, żeby dotrzeć do raz wytkniętego celu.

W zdaniu: „Droga do nowo odkrytych źródeł ropy jest dość trudna” – amerykańskiego nafciarza interesuje przede wszystkim ropa, a później trudna droga, angielskiego podróżnika natomiast intryguje najpierw trudna droga, a później nafta. Gdy więc pierwszy obejrzy się natychmiast za najbliższym biurem Cooka, drugi rozpyta się niezwłocznie o jakiegoś równie awanturniczego *cooka*. Każdy angielski podróżnik wie bowiem dobrze, że jak mu ugotują, tak się naje.

Często jednak zdarza się słyszeć, że to ci bezinteresowni angielscy podróżnicy zbudowali Imperium Brytyjskie. Zapewne tak jest. Każdy, kto choćby przeglądał księgę życia płk. Lawrance’a: *Seven Pillars of Wisdom* – wie wobec tego, dlaczego ten tajemniczy, niekoronowany król Arabii spędził ostatnie swe lata w rozgoryczeniu i samotności, pod nikomu nieznanym nazwiskiem Mr Shawa, podczas gdy jego znakomity poprzednik Livingstone z niechęcią myślał o powrocie do Anglii.

Zsumujmy tedy nasze rozważania: sztuka podróżowania opiera się głównie na uczuciach ryzyka i bezinteresowności. Bardzo pięknie, powie teraz sceptyk, ale w takim ujęciu jest ona nie sztuką, a tylko bardzo szlachetnym sportem. Nikt nie zaprzeczy, że wiele i bezinteresownie ryzykował francuski student politechniki Alain Gerbault, wyruszając na maleńkim jachcie w „pogoń za słońcem”. Jego przykład ożywił i pobudził do naśladowania wielu żeglarzy świata, że wspomnimy tylko polskiego harcerza Wagnera, który na „Zawiszy Czarnym” tak mężnie stawiał czoło grozie oceanów. Ale cóż przywieźli oni wszyscy ze swej wędrówki, poza wzmożoną wiarą we własne siły i wątpliwą wartość emocją wynikającą z ujarznienia świata? Był to niejako anachroniczny, z ducha Kolumba i Vasco da Gamy poczęty protest spadkobierców czystego żeglarstwa przeciwko luksusowi i łatwości nowoczesnego podróżowania „luxtorpedami”, samolotami i parowcami podróżują tylko niewolnicy świata, własnym mięśniom i rozumowi ufają jego władcy – mógłby powiedzieć Gerbault.

Chodzi jednak nie tylko o to, żeby światu ulec lub ujarzmić go, ale żeby go pokochać. Kochać natomiast potrafimy tylko te rzeczy, które chcemy i jesteśmy w stanie dokładnie poznać. Stąd czynnik poznawczy jest trzecim i ostatecznym filarem sztuki podróżowania. Najlepszą drogą do umiłowania świata jest nie rządzić nim lub wykonywać posłusznie jego prawa, ale kochać go w całej różnorodności i bajkowym bogactwie przejawów. Zapiszmy więc konkluzję: sztuka podróżowania jest tak jak poezja, malarstwo lub muzyka radosną próbą zawarcia nigdy nie wyczerpanej przyjaźni ze światem. I każdy prawdziwy podróżnik ukrywa gdzieś w głębi duszy swój własny nie pisany atlas; nie kolorowy atlas lądów, oceanów i mórz, ale arcyludzki atlas woli, serca i rozumu.

Innymi słowy, każdy prawdziwy podróżnik musi być choć trochę Conradem. Jeśli bowiem da się rozsądnie powiedzieć, że Szekspir był aktorem, który wiele dziwów ujrzał w zwierciadle nieba

i zaświata, to dobrze również jest pamiętać, że Conrad był żeglarzem, który dostrzegł je nawet w zwierciadle morza i świata.

Pisane na stanowiskach ogniowych artylerii pod Monte Cassino – 5–7 maja 1944

Gustaw Herling Grudziński, *Sztuka podróżowania. (Essay pisany w polu)*, [w:] tegoż, „Żywi i umarli”: *Szkice literackie*, Lublin 1990.

Do zilustrowania poszczególnych rodzajów akapitów wykorzystano przykłady z powyższego eseju, ponieważ tekst Herlinga-Grudzińskiego, jako wzorcowy w zakresie przemyślanego wywodu myślowego, może posłużyć do pokazania:

- logiki tego wywodu
- celowego wykorzystania różnych rodzajów akapitów
- rytmu akapitowego³ tekstu (czyli przeplatania akapitów dłuższych i krótszych) utrzymującego zainteresowanie czytelnika.

Rodzaj	Przykład
analityczny	Znany angielski pisarz i polityk, Viscount Grey, utyskuje w jednym ze swych pięknych essayów <i>Przyjemność czytania na stopniowy zanik czytelnictwa</i> . Nie ma już spokojnych, w zieleni przepysznych ogrodów ukrytych dworców, coraz mniej uroczych angielskich kominków, tak bardzo sprzyjających przyjaźni z książką, coraz trudniej uciec od rozgwaru nowoczesnego życia i w obcowaniu z poezją lub filozofią na powrót odnaleźć prawdziwy smak istnienia. Nigdy bardziej niż w przeżywanym obecnie okresie zagrożenia samotności, zamiłowanie do wartościowych książek nie było nawiedzone tak ostrym kryzysem.
syntetyczny	Oczywiście wszystko to jest prawdą i nie trzeba być aż przesyconym kulturą wicehrabią, żeby ze smutkiem zauważyć, że ludzie coraz częściej albo zapominają zupełnie o prawdziwej przyjemności czytania, albo odnajdują w nim zgoła inne i nie zawsze pełnowartościowe uroki. Ale jednocześnie z rozwojem kolejnictwa, automobilistyki, żeglugi morskiej i powietrznej powstaje nowe zagadnienie: sztuki podróżowania . Być może ona chociaż będzie w stanie wypełnić w życiu duchowym człowieka lukę, jaka pogłębia się z każdym dniem lekkomyślnej rozłąki z książką.
łącznikowy	Zanim jednak omówimy możliwości rozwoju tej XI muzy , musimy się pokrótce chociaż umówić, jakich ludzi będziemy nazywali podróżnikami, a jaki rodzaj poruszania się po świecie podróżowaniem. Jest bowiem zbyt dużo osób, które przenosząc się z miejsca na miejsce – wcale nie podróżują. I jest również sporo ludzi, którzy odbywają najbardziej egzotyczne i zawrotne wędrówki, nie wydalając się z czterech ścian swego pokoju.

³ Rytm akapitowy to przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych pozwalające na uniknięcie monotonii czy też skupienie uwagi na myślach, stwierdzeniach, wnioskach istotnych z punktu widzenia piszącego, mających zapisać się w pamięci odbiorcy. Zob. J. Maćkiewicz, *Od myśli do tekstu*, op. cit.

synonimiczny	<p>Akapit poprzedzający:</p> <p>Najlepszą drogą do umiłowania świata jest nie rządzić nim lub wykonywać posłusznie jego prawa, ale kochać go w całej różnorodności i bajkowym bogactwie przejawów. Zapiszmy więc konkluzję: sztuka podróżowania jest tak jak poezja, malarstwo lub muzyka radosną próbą zawarcia nigdy nie wyczerpanej przyjaźni ze światem. I każdy prawdziwy podróżnik ukrywa gdzieś w głębi duszy swój własny nie pisany atlas; nie kolorowy atlas lądów, oceanów i mórz, ale arcyłudzki atlas woli, serca i rozumu.</p> <p>Akapit synonimiczny wobec poprzedzającego:</p> <p>Innymi słowy, każdy prawdziwy podróżnik musi być choć trochę Conradem. Jeśli bowiem da się rozsądnie powiedzieć, że Szekspir był aktorem, który wiele dziwów ujrzał w zwierciadle nieba i zaświata, to dobrze również jest pamiętać, że Conrad był żeglarzem, który dostrzegł je nawet w zwierciadle morza i świata.</p>
---------------------	--

W wypowiedzi argumentacyjnej nie muszą zostać wykorzystane wszystkie wyżej omówione rodzaje akapitów, ich dobór powinien być podyktowany zamysłem kompozycyjnym przyjętym przez piszącego. Piszący nie musi także operować nazwami poszczególnych rodzajów akapitów – ważne, aby rozumiał ich funkcje.

Aby pokazać uczniom możliwość budowania akapitu w wypowiedzi pisemnej na różne sposoby, można wykorzystać teksty cudze, np. eseje, szkice krytyczne czy interpretacyjne, wreszcie – wypracowania innych uczniów. Warto skoncentrować się na wyróżnianiu głównej myśli i na analizowaniu toku rozumowania prowadzącego do jej sformułowania.

2. Od akapitu do wypowiedzi pisemnej – zapisy w podstawie programowej

W podstawie programowej kształcenia ogólnego w szkole podstawowej i ponadpodstawowej ujęte zostały zapisy określające zakres wiedzy i umiejętności w zakresie budowania różnych form wypowiedzi pisemnych, logicznych i uporządkowanych, w sposób wyczerpujący ujmujących dany temat. Doskonalenie umiejętności tworzenia wypowiedzi pisemnej w danej formie gatunkowej traktowane jest jako proces obejmujący celowe, logiczne i przemyślane połączenie poszczególnych elementów składających się na spójną całość uwzględniającą: treść, kompozycję, styl i język. Podkreślona została rola akapitów w tworzeniu wypowiedzi. Poniżej przytoczono odpowiednie zapisy z podstawy programowej.

Szkoła podstawowa

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Klasy IV–VI

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki.

Uczeń:

- 3) tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; **rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi**;
- 4) dokonuje selekcji informacji;
- 5) **zna zasady budowania akapitów**.

2. Mówienie i pisanie.

Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, opowiadanie (twórcze, odtwórcze), opis, list, sprawozdanie (z filmu, spektaklu, wydarzenia), dedykacja, zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, opis przeżyć wewnętrznych, charakterystyka, **tekst o charakterze argumentacyjnym**;
- 3) tworzy **plan odtwórczy i twórczy tekstu**.

Klasy VII i VIII

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki.

Uczeń:

- 2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje **plan kompozycyjny** własnej wypowiedzi;
- 3) tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz **zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych)**;
- 4) wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych;
- 5) odróżnia przykład od argumentu;
- 6) przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego;
- 7) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie.

2. Mówienie i pisanie.

Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, **rozprawka**, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad.

Przygotowanie do tworzenia **wypowiedzi argumentacyjnej** rozpoczyna się w czwartej klasie szkoły podstawowej – od zaznajomienia z **ogólnymi zasadami budowy akapitu**, poprzez wprowadzenie podstawowych ćwiczeń w tworzeniu tekstu o charakterze argumentacyjnym, do zrozumienia **roli akapitów w tworzeniu całości myślowej tekstu**.

W starszych klasach szkoły podstawowej powinny być doskonalone umiejętności **tworzenia – na podstawie planu kompozycyjnego – tekstu argumentacyjnego** (rozprawki), z zastosowaniem **rytmu akapitowego**.

Szkoła ponadpodstawowa

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Kształcenie literackie i kulturowe.	
2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:	
1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularyzatorskich, naukowych; 2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wyводу oraz argumentację.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) analizuje strukturę eseju : odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wyvodu , charakterystyczne cechy stylu.
III. Tworzenie wypowiedzi.	
1. Elementy retoryki. Uczeń:	
1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych; 3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa); 6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 2) stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne, sylogizmy) .
2. Mówienie i pisanie. Uczeń:	
2) buduje wypowiedź w sposób świadomy , ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki; 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym , referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny , definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca; 8) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach: esej, interpretacja porównawcza , reportaż, felieton.

W szkole ponadpodstawowej rozwijana jest umiejętność tworzenia tekstów o wyższym stopniu złożoności:

- wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym, szkicu krytycznego i szkicu interpretacyjnego – w zakresie podstawowym;
- eseju, interpretacji porównawczej – w zakresie rozszerzonym.

Doskonaleniu tej umiejętności powinny służyć, zgodnie z zapisami podstawy programowej, ćwiczenia w zakresie **analizowania struktury tekstu, logiki wyvodu**, tworzenia planu dekompozycyjnego i kompozycyjnego, a dodatkowo na poziomie rozszerzonym – ćwiczenia w zakresie **sposobów dowodzenia w wypowiedzi argumentacyjnej (dedukcyjne, indukcyjne, sylogistyczne)**.

3. Akapity w wypracowaniu maturalnym z języka polskiego na poziomie podstawowym i rozszerzonym – zapisy w *Informatorze*

W wypracowaniu na poziomie podstawowym oraz w wypracowaniu na poziomie rozszerzonym ocena **poprawnego budowania akapitów** oraz celowego ich powiązania w pracy stanowi element kryterium *Kompozycja wypowiedzi (3a. Struktura wypowiedzi i 3b. Spójność wypowiedzi)*. Od umiejętności właściwego skonstruowania akapitów w wypowiedzi pisemnej w dużym stopniu zależy ocena kompozycji ogólnej, spójności pracy, jak też poziomu argumentacji. Dobrze zbudowane akapity, wiążące się ze sobą w ciąg myślowy, stanowią o jakości kompozycji ogólnej tekstu. Akapit, spójny wewnętrznie i powiązany formalnie oraz treściowo z akapitem poprzedzającym i następującym, jest podstawą spójnego tekstu.

Zapisy dotyczące kryteriów oceniania wypracowania maturalnego w zakresie budowy akapitów zostały ukazane w poniższej tabeli.

<p><u>Informator o egzaminie maturalnym z języka polskiego jako przedmiotu obowiązkowego od roku szkolnego 2022/2023</u> (s. 38–39)</p> <p><u>Informator o egzaminie maturalnym z języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego od roku szkolnego 2022/2023</u> (s. 26–27)</p>	<p>3a. Struktura wypowiedzi</p> <p>1. Elementy treściowe wypowiedzi to – najogólniej rzecz ujmując – „bloki”, na które podzielone jest wypracowanie (w najprostszej formie: wstęp – część zasadnicza (rozwińcie) – zakończenie, ale „część zasadnicza” zazwyczaj jest dzielona na kolejne „bloki”, tj. akapity).</p> <p>1) Elementy treściowe wypowiedzi są zorganizowane problemowo (w toku problemowym), jeżeli każdy z „bloków” w części zasadniczej wypracowania omawia np. jeden aspekt tematu. Omawiając wybrany aspekt, zdający przywołuje argumentację i przykłady z różnych tekstów literackich / kontekstów; czynnikiem organizującym dany „blok” jest właśnie problem („ponadtekstowo”, „międzytekstowo”), a nie dany tekst literacki.</p> <p>3) Elementy treściowe wypowiedzi są zorganizowane wyłącznie pod względem formalnym (w toku liniowym), jeżeli każdy z „bloków” w części zasadniczej wypracowania dotyczy innego tekstu literackiego / kontekstu, a jedynym identyfikowalnym czynnikiem organizującym taki układ jest po prostu omawianie w następujących po sobie „blokach” zagadnień dotyczących kolejnych tekstów / kontekstów; tekst jest zorganizowany wg tekstów „jeden po drugim” (np. zmiana kolejności akapitów nie wpływa na strukturę tekstu).</p>
---	--

	<p>2. Ocena podziału wypowiedzi w skali ogólnej wymaga rozważenia proporcji i funkcjonalności zasadniczych „bloków” pracy, tj. wstępu – części zasadniczej – zakończenia. Usterki w podziale wypowiedzi w skali ogólnej mogą wynikać z np. nieproporcjonalnie i niefunkcjonalnie długiego wstępu, ze zbyt krótkiego (lakonicznego) zakończenia lub z braku jednego z tych „bloków”.</p> <p>3. Ocena podziału wypowiedzi na akapity wymaga rozważenia, czy logika wyводу została odzwierciedlona w podziale na graficznie wyodrębnione i funkcjonalne akapity.</p> <p>Usterki w podziale wypowiedzi na akapity mogą wynikać np. z faktu, że w pracy występują wyodrębnione graficznie akapity, które nie stanowią zwartej myślowo całości, albo występują akapity, które powinny zostać podzielone na mniejsze bloki, ponieważ taki akapit zawiera kilka wątków (każdy z takich wątków stanowi sam w sobie zwartą myślowo całość).</p> <p>3b. Spójność wypowiedzi</p> <p>Wypowiedź jest w całości spójna lub występują w niej nie więcej niż 2 zaburzenia w spójności (tj. logice, uporządkowaniu) na poziomie poszczególnych akapitów LUB całej wypowiedzi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wypowiedź jest spójna, jeżeli elementy, które ją tworzą, stanowią logiczną i uporządkowaną całość. 2. Wywód jest uporządkowany, jeśli każdy kolejny akapit wynika z poprzedniego, a np. przestawienie akapitów zaburzyłoby tok rozumowania przyjęty przez zdającego. 3. Zaburzenia w spójności mogą wynikać m.in. z:<ol style="list-style-type: none"> a) błędów logicznych, w tym ze zbyt daleko idących uogólnień, nieuzasadnionych wniosków (np. wnioski w zakończeniu pracy nie wynikają z przeprowadzonego rozumowania), sprzecznych stwierdzeń; b) odstępstw od podporządkowania wyводу myśli przewodniej, np. wypracowanie zawiera niefunkcjonalne fragmenty stanowiące niezwiązane z tematem wątki poboczne c) zredagowania wstępu lub rozwinięcia, lub zakończenia, lub akapitu, które nie pasują logicznie do pozostałej części wypracowania, nie łączą się logicznie z poprzedzającą je częścią / poprzedzającym je akapitem d) rozwijania jednocześnie więcej niż jednego wątku („zazębiania” się wątków) e) pomijania pośrednich ogniw rozumowania, tzw. skróty myślowe f) wprowadzenie treści nieistotnych, zbędnych dla pracy, bez związku / pozostających w wątpliwym związku z tematem/wywodem
--	---

	<p>g) wprowadzania dygresji stosowanych niefunkcjonalnie</p> <p>h) przerywania toku myślenia zbędnymi zdaniami.</p> <p>4. Błędy w spójności wewnątrz akapitów oznaczają np. nielogiczne połączenia zdań w akapicie oraz brak zastosowania w nim wskaźników zespolenia.</p> <p>5. Błędy w spójności między akapitami oznaczają nielogiczne powiązanie danego akapitu z poprzednim lub poprzednimi akapitami oraz brak zastosowania wskaźników zespolenia między akapitami.</p>
--	---

W kryterium 3a. *Struktura wypowiedzi* pojęcie **akapit** zostało dookreślone za pomocą wyrazu „**blok**”, przy czym to drugie określenie jest rozumiane także szerzej – jako większa liczba akapitów stanowiących całość kompozycyjną w części rozwinięcia wypracowania (akapitów poświęconych np. jednej myśli głównej, rozwijających jeden argument ilustrowany przykładami różnych tekstów literackich lub różnych sytuacji/postaw/bohaterów z utworów).

Wskazówki dotyczące budowania i porządkowania akapitów w wypracowaniu maturalnym

Należy:

- sformułować główną myśl akapitu, która będzie rozwijana oraz ilustrowana odniesieniami do tekstu literackiego, a nie – odwrotnie (to nie utwór literacki jest główną myślą akapitu, tylko argument/stwierdzenie uzasadniające stanowisko przyjęte we wstępie pracy)
- przemyśleć, czy główną myśl akapitu można zilustrować za pomocą różnych przykładów z utworu literackiego lub przykładów z różnych utworów literackich
- zastanowić się nad tym, czy przywołanie różnych przykładów można zamieścić w tym samym akapicie, czy wydzielić kolejny akapit, aby zachować logikę wywodu w podziale na graficznie wyodrębnione i funkcjonalne akapity
- unikać wprowadzania do akapitu treści nieistotnych, niepowiązanych z rozważanym problemem czy zajęтым stanowiskiem (unikać opowiadania czy streszczania przywoływanego utworu)
- przemyśleć tok wywodu, logiczne uporządkowanie akapitów, tak aby odzwierciedlały wywód myślowy zdającego i proces dochodzenia do wniosków w podsumowaniu.

4. Akapit akapitowi nierówny – analiza wypracowań maturalnych

W poniższej tabeli przedstawiono akapity analityczne i syntetyczne z wypracowań maturalnych – te zbudowane właściwie oraz te zawierające różne usterki. W ostatniej kolumnie sformułowane zostało uzasadnienie oceny budowy akapitu. **Czerwonym kolorem** wyróżniono wypowiedzenie tematowe / główną myśl akapitu, **zielonym** – treści niespójne, nieistotne, zbędne dygresje, **niebieskim** – komentarz.

Temat: Człowiek – zmagający się z losem samotnik poszukujący swojej drogi życiowej.		
W pracy odwołaj się do:		
<ul style="list-style-type: none"> wybranej lektury obowiązkowej – utworu epickiego albo dramatycznego sensu wiersza <i>Do samotności</i> Adama Mickiewicza wybranych kontekstów. 		
Rodzaj akapitu	Przykład z wypracowania ilustrujący rodzaj akapitu	Uzasadnienie oceny budowy akapitu
analityczny	<p>Przykład 1</p> <p><i>Samotność może być stanem zarówno pożądanym przez człowieka, jak i przyjmowanym niechętnie jako doświadczenie życiowe ograniczające jego możliwości.</i> Sposób odczuwania własnego odosobnienia uzależniony bywa od typu osobowości, wpływu otoczenia, w utworach literackich – konstrukcji bohatera, na którą mają wpływ tendencje i prądy artystyczne epoki. Ten trzeci aspekt dotyczy postaci bohatera romantycznego – indywidualisty wyobcowanego ze społeczeństwa, w odosobnieniu fizycznym lub psychicznym poszukującego własnej drogi do celu. Takim bohaterem jest Konrad, bohater III cz. „Dziadów” Adama Mickiewicza, poeta, przekonany o własnej wielkości i wyjątkowości, twórca stawiający się na równi z Bogiem. W „Wielkiej Improwizacji” na skrzydłach własnych myśli i egocentrycznych wyobrażeń wznosi się ponad przyziemność otaczającego świata, niczym horacjański artysta przeobrażający się w ptaka i wzlatujący ku nieskończoności. Ten romantyczny Prometeusz samotność postrzega jako skutek własnego geniuszu twórczego. Manifestuje swoją dumę i pychę, buntując się przeciwko Bogu, stwierdzając: „Ja czuję nieśmiertelność, nieśmiertelność tworzę. Cóż Ty większego mogłeś zrobić, Boże?” Przekonanie o wyjątkowości sił twórczych romantycznego</p>	<p>Akapit zbudowany poprawnie</p> <p>Akapit poświęcony został rozważaniom na temat ambiwalentnych odczuć towarzyszących doświadczaniu samotności. Główna myśl akapitu została zawarta w pierwszym zdaniu: <i>Samotność może być stanem zarówno pożądanym przez człowieka, jak i przyjmowanym niechętnie jako doświadczenie życiowe ograniczające jego możliwości.</i> W dalszej części akapitu zdający analizuje przyczyny i skutki samotności oraz jej odczuwanie przez bohatera dramatu romantycznego Adama Mickiewicza. Wnikliwa analiza postawy bohatera doświadczającego samotności prowadzi do sformułowania logicznego wniosku powiązanego z główną myślą akapitu.</p>

	<p>poety wyklucza w jego przekonaniu funkcjonowanie wśród ludzi i, niestety, prowadzi do eskalacji psychomachii zakończoną porażką osamotnionego w wyobrazeniach o własnej wielkości i potędzie romantycznego męczennika gotowego do najwyższych poświęceń dla zniewolonej ojczyzny. Samotność, chociaż wydaje się stanem pożądanym, przynosi i euforię, i cierpienie.</p> <p>Przykład 2 <i>Negatywne doświadczenia z okresu dorastania mogą przyczynić się do samotnej walki ze złem.</i> Sytuację taką ukazał Albert Camus w powieści parabolicznej „Dżuma”. <i>Jean Tarrou jako dziecko był zapatrzony w swojego ojca, szanował go i żył w szczęśliwej rodzinie. Pewnego razu zobaczył, jak ojciec oskarża człowieka, który bardzo się go bał. Zaczął wówczas mniej ufnie podchodzić do ojca. Czarę goryczy przelało to, gdy dowiedział się, że ojciec skazuje na śmierć ludzi i uczestniczy w wykonywaniu kary śmierci. Tarrou chciał przeciwstawić się złu, dlatego uciekł z domu i świadomie wybrał samotną ścieżkę w życiu. Znalazł się w Oranie po wybuchu epidemii dżumy i zaangażował się w pomoc lekarzowi, tworzenie oddziałów sanitarnych, w walkę z chorobą. Przez całe swoje życie zmagał się ze złem, chciał odnaleźć spokój, ukojenie.</i></p>	<p>Na początku akapitu została sformułowana główna myśl, argument uzasadniający przyjęte stanowisko. Myśl ta jednak została tylko fragmentarycznie rozwinięta w dalszej części akapitu (Tarrou chciał przeciwstawić się złu, dlatego ... świadomie wybrał samotną ścieżkę w życiu). Przeważającą część akapitu stanowi opowiadanie, nie do końca precyzyjne i dosyć chaotyczne przywołanie wybranych faktów z życia bohatera. W ostatnim zdaniu akapitu znalazła się próba podsumowania rozważań, ale myśl ta nie została rozwinięta.</p>
syntetyczny	<p>Przykład 1 <i>Biblijny Hiob zmagał się z losem w samotności znośił swoje cierpienie, chociaż nie wybrał takiej drogi życiowej. Został na samotność skazany, gdy utracił majątek, dzieci, został obsypany trądem, gdy opuścili go przyjaciele, a żona radziła, by zwrócił się przeciwko Bogu i bluźnił. Hiob, odrzucony przez najbliższe mu na ziemi osoby, w bólu i poniżeniu znośił swą samotność. Można przypuszczać, że z jednej strony doświadczenie odosobnienia było dla niego źródłem dotkliwego cierpienia, z drugiej zaś stało się próbą wiary, okazją do spotkania z samym sobą i Bogiem. Człowiek, który nie załamał się, gdy utracił niemal wszystko, zmagający się z własnymi słabościami, w samotności znalazł potwierdzenie tego, że podąża dobrą drogą w swoim życiu.</i></p> <p>Przykład 2</p>	<p>Zdający zarysowuje sytuację, w której znalazł się bohater biblijnej księgi, i analizuje jego postawę wobec cierpienia w samotności. Rozważania prowadzą do wniosku, ukazującego sens zmagania bohatera odrzuconego przez najbliższych wtedy, gdy utracił niemal wszystko.</p>

Osamotniony w swojej ścieżce życiowej był również Kordian, główny bohater dramatu Juliusza Słowackiego „Kordian”. *Poznajemy go jako 15-letniego chłopca, poszukującego już od pierwszych chwil celu swojego życia. Młodzieniec cierpiął na “chorobę wieku”, która w dramacie nosiła nazwę “jaskółczego niepokoju”. Kordian odczuwa apatię, melancholię, smutek i niechęć do życia, które uważa za bezsensowne i pozbawione celu, cały swój los poszukiwał sensu swej egzystencji. Dodatkowym destrukcyjnym dla chłopaka czynnikiem jest nieszczęśliwa miłość do Laury, kobiety starszej od niego, która lekceważy jego uczucie. W tym momencie w doskonały sposób naszym oczom ukazuje się akcja, która jest wynikiem wyobcowania i samotności. Kordian postanawia zmierzyć się z trudnym losem, w tym przypadku nie w najlepszy sposób postanawiając zaprzestać poszukiwania sensu swojej drogi życiowej poddaje się. Mając poczucie nieprzydatności postanawia uciec od zaistniałej sytuacji popełniając nieudane jak się potem okazuje samobójstwo. Po nieporadnie popełnionym samobójstwie udaje się w podróż po Europie w poszukiwaniu celu żywota, odnajduje je w trakcie monologu na szczycie Mount Blanc, kiedy to czuje bliskość Boga i uznaje siebie za godnego do rządzenia krajem, po tym postanawia podporządkować idei walki o ojczyznę swoje życie i tak odnajduje swoją drogę życiową. Postanawia zabić Czarę przy pomocy innych spiskowców jednak wyniki głosowania na zabójcę uświadamiają mu iż został on skazany na samotność nawet w takim momencie. Próbę zabójstwa udaremnia jego słabość psychiczna- Strach i Imaginacja. Kordian w momencie tym odczuwa głęboko swoje osamotnienie, lecz to właśnie ono, spowodowało, że był w stanie jednocześnie odnaleźć cel istnienia, który dał mu siłę do dalszej walki jak i w późniejszym czasie pozwoliło mu poświęcić temu całe swoje życie. Bohater dopiero w szpitalu psychiatrycznym dzięki Doktorowi –Szatanowi uświadamia sobie, że „poświęcił się za nic.*

Pierwsze zdanie akapitu nawiązuje do tematu wypracowania i służy wprowadzeniu przykładu innego bohatera, którego postępowanie ma zostać przeanalizowane. Jednak w dalszych fragmentach akapitu przeważa tok referujący, przemieszany z elementami analizy przyczyn i skutków samotności bohatera. Główna myśl akapitu zasygnalizowana została w jego środkowej i końcowej części. W całym dominuje wywód charakterystyczny dla streszczenia, co utrudnia odbiór i pełne zrozumienie głównej myśli.

W kolejnej tabeli zamieszczono całe wypracowanie z poziomu podstawowego – z podziałem na akapity, z określeniem rodzaju każdego z akapitów i z komentarzem dotyczącym poprawności budowy danego akapitu oraz sposobu powiązania z akapitami poprzedzającym i następującym.

Wypracowanie to zostało napisane tak, aby pokazać przemyślany i konsekwentnie realizowany zamysł kompozycyjny, logiczny wywód myślowy, wykorzystanie różnych rodzajów akapitów, zastosowanie rytmu akapitowego.

Czerwonym kolorem wyróżniono wypowiedzenie tematowe / główną myśl akapitu, niebieskim – komentarz; podkreślono treści synonimiczne oraz stanowiące nawiązanie do poprzedniego akapitu i zapowiadające tematykę kolejnego.

<p>Temat: Miłość – inspiruje ale czasem podcina skrzydła.</p> <p>W pracy odwołaj się do:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wybranej lektury obowiązkowej – utworu epickiego albo dramatycznego • innego utworu literackiego – może to być również utwór poetycki • wybranych kontekstów. 	
--	--

Rodzaj akapitu	Treść akapitu	Komentarz
1 – Akapit wstępny – syntetyczny	<p><i>Miłość to najbardziej znane a jednocześnie najbardziej skomplikowane i tajemnicze uczucie, którego doświadcza człowiek. Może pojawiać się nagle, w sposób nieoczekiwany zmieniać ludzkie plany, i może też dojrzewać przez dni, tygodnie, miesiące, a nawet lata. Nie bez racji będzie zaryzykowanie stwierdzenia, że jest najsilniejszym uczuciem popychającym człowieka do działania. Jednocześnie może uskrzydlać lub ograniczać. I w jednym, i w drugim przypadku pozostaje siłą wpływającą na drogę życiową, czasami staje się źródłem szczęścia, czasami prowadzi do upadku.</i></p>	<p>W akapicie wstępnym zostało jasno zarysowane stanowisko piszącego, ściśle powiązane z tematem pracy. W zasadzie przekształcony został problem ujęty w temacie wypracowania: <i>Miłość jest siłą mającą różnorodny wpływ na życie człowieka.</i> W rozwinięciu tezy zasygnalizowano, że uczucie może prowadzić zarówno do szczęścia, jak i do nieszczęścia człowieka, siła miłości motywuje do podejmowania działań prowadzących do osiągnięcia szczęścia.</p>
2 – łącznikowy	<p>Te <u>ambivalentne doświadczenia egzystencjalne</u> będące skutkiem doświadczania żywszych uderzeń serca muszą mieć różne przyczyny. Szukać tych <u>przyczyn</u> należy, biorąc pod uwagę zarówno elementy, na które <u>człowiek jest w stanie wpływać, jak i od niego niezależne.</u></p>	<p>Akapit łącznikowy, wiąże wstęp z rozwinięciem poprzez odwołanie do ambivalentnych skutków miłości, o których mowa powyżej, i zasygnalizowanie kierunku rozważań – czyli podjęcia próby odkrycia przyczyn takiego stanu rzeczy.</p>

<p style="text-align: center;">3 – syntetyczny</p>	<p>Nawet stateczny i racjonalnie podchodzący do życia mężczyzna może zakochać się od pierwszego wejrzenia. Tak stało się w przypadku Stanisława Wokulskiego, bohatera „Lalki” Bolesława Prusa. Owdowiały, pogrążony w smutku kupiec odkrył sens życia na nowo, gdy ujrzał w teatrze piękną arystokratkę. Izabela Łęcka wywarła na dojrzałym mężczyźnie tak wielkie wrażenie, że obudziła się w nim chęć do życia i do działania. Jedynym pragnieniem Wokulskiego stało się zdobycie serca dumnej panny, którą traktował jak anioła. Od poznania hrabianki wszystkie swoje działania Wokulski podporządkował jej pragnieniom. Dla kapryśnej arystokratki odmienił niemal całkowicie dotychczasowy styl życia. To dla niej wyjechał na wojnę, by w ciągu kilku miesięcy pomnożyć majątek pokoleń Minclów dziesięciokrotnie. To dla niej kupił powóz, uczył się angielskiego, zaangażował się w działalność charytatywną, wszedł w spółkę z arystokratami, by pomnażać ich majątki (głównie Łęckich) i zasłużyć na szacunek, zostać zaakceptowanym w gronie wielkich warszawskiego świata. Siła uczucia do panny z wyższych sfer przeobraziła przeciętnego kupca w wizjonera świetlanej przyszłości szukającego szczęścia u boku swojego bóstwa. Dzięki swoim staraniom syn zdeklasowanego szlachcica pragnący w młodości zostać naukowcem stał się zamożnym człowiekiem, poważanym w kręgach arystokracji, a przynajmniej tak twierdzili choćby Książę, baron Krzeszowski, czy nawet sam Tomasz Łęcki. Dla rzutkiego dojrzałego mężczyzny mającego dryg do interesów, uczucie, które wybuchło ze zwielokrotnioną siłą już po czterdziestce, okazało się niesłychanie silnym impulsem do działania i zaowocowało osiągnięciem sukcesu zawodowego. Bogactwo Wokulskiego i determinacja w staraniach o rękę panny przyniosły pozytywny skutek, bo ostatecznie Tomasz Łęcki zaakceptował kandydata do ręki córki. I chociaż w drugiej połowie XIX wieku mariaż zubożałej arystokratki z zamożnym kupcem (czyli tytułu i nazwiska – z pieniędzmi) nie musiał aż tak bardzo dziwić, jednak był wciąż jeszcze postrzegany jako mezalians.</p>	<p>Akapit syntetyczny. Rozważania w pierwszym akapicie rozwinięcia piszący rozpoczął od przywołania przykładu bohatera powieści pozytywistycznej, Stanisława Wokulskiego. Najpierw analizie został poddany wpływ siły uczucia do Izabeli na postępowanie bohatera, podejmowanie przez niego decyzji, następnie na tej podstawie sformułowany został argument – <i>Silne uczucie doprowadziło dojrzałego mężczyznę do osiągnięcia sukcesu zawodowego.</i></p>
--	---	---

4 – syntetyczny	<p>Wokulski w swojej miłości od pierwszego wejrzenia przypomina tytułowego bohatera powieści epistolarnej Johanna Wolfganga Goethego, Wertera – romantyka starającego się o względy Lotty, będącej narzeczoną innego mężczyzny. Obaj mężczyźni obdarzyli kobiety uczuciem o niewyobrażalnej sile i temu uczuciu podporządkowali swoje wszystkie działania. Tak w jednym jak i w drugim przypadku niespełnione marzenia o wspólnym życiu doprowadziły do próby samobójczej – w przypadku Wertera zakończonej śmiercią, w przypadku Wokulskiego – przypadkowym ocaleniem przez dróżnika Wysockiego. I chociaż trudno wprost uzależnić klęskę obu bohaterów od ich działań, bo przecież obaj w swoich staraniach o szczęście wykazali się wytrwałością i determinacją, to jednak właśnie miłość, niestety źle ulokowana, podcięła im skrzydła i doprowadziła do upadku.</p>	<p>Akapit syntetyczny, w którym wprowadzony został przykład innego bohatera kierującego się uczuciem – Wertera, ale z podkreśleniem, że elementem łączącym obu bohaterów jest tragiczny finał ich starań o osiągnięcie szczęścia w miłości.</p>
5 – łącznikowy	<p><u>Porównując bohatera realistycznej powieści pozytywistycznej i romantycznej powieści epistolarnej można stwierdzić, że z jednej strony każdy z nich podejmował działania prowadzące do upragnionego celu – szczęśliwego życia u boku ukochanej kobiety, z drugiej jednak – pomimo tych starań był (już z góry) skazany na klęskę. Żeby odkryć przyczyny ich porażek, warto skupić się na tych elementach, które nie były uzależnione od ich woli i mocy działań.</u></p>	<p>Akapit łącznikowy. Zasygnalizowane zostało przejście od rozważań na temat przyczyn szczęścia w miłości do negatywnych konsekwencji będących skutkiem doświadczania uczucia tak silnego, że odbiera zdolność racjonalnej oceny rzeczywistości oraz rozsądnego działania i prowadzi do zguby.</p>
6 – synonimiczny	<p><u>Innymi słowy, należy uwzględnić sytuacje, w jakich znaleźli się bohaterowie, epoki, w których żyli, możliwości i ograniczenia wynikające z ich pochodzenia oraz tego etapu w życiu, momentu dziejowego, w którym odkryli słodycz i gorycz miłosnych uniesień.</u></p>	<p>Akapit synonimiczny precyzujący zakres rozważań dotyczących przyczyn klęski miłosnych uniesień bohaterów czy porażek zależnych od czynników zewnętrznych.</p>
7 – analityczny	<p>W miłość romantyczną z góry wpisane jest niespełnienie. Brak szczęśliwego finału tego uczucia jest uzależniony nie od decyzji bohatera, tylko od okoliczności, w jakich rozwija się uczucie. Twórcy romantyczni swoich bohaterów stawiali w sytuacjach życiowych uniemożliwiających osiągnięcie trwałego szczęścia u boku ukochanej osoby. Tak było właśnie w przypadku Wertera. Indywidualista o artystycznej wrażliwej duszy nie mógł zaznać spełnienia u boku Lotty, gdyż była ona narzeczoną Alberta. Siła uczucia i świadomość, że ukochana jest związana z innym</p>	<p>Akapit analityczny. Argument pojawia się na początku: Brak szczęśliwego finału tego uczucia jest uzależniony nie od decyzji bohatera, tylko od okoliczności, w jakich rozwija się uczucie. Następnie jest ilustrowany faktami, z wykorzystaniem wiedzy kontekstowej dotyczącej kreowania bohatera romantycznego, nieszczęśliwie zakochanego indywidualisty i samotnika.</p>

	<p>przyrzeczeniem małżeństwa, doprowadziły do samobójczej śmierci.</p>	
8 – syntetyczny	<p>Sily nieszczęśliwej romantycznej miłości prowadzącej do życiowej klęski doświadczył również przywoływany już bohater powieści pozytywistycznej. Prus ukształtował tego bohatera na wzór romantycznych kochanków, takich jak Werter z dzieła Goethego i Gustaw z IV cz. „Dziadów” Mickiewicza. Nieprzypadkowo Wokulski, targany emocjami w poczuciu zmarnowanego z powodu niespełnionego uczucia życia, rzuca tomem romantycznego wieszacza. To bowiem poezja Mickiewicza ukształtowała osobowość sentymentalnego kupca, który niczym Werter i Gustaw śnił i marzył o pięknej jak anioł ukochanej. Wyidealizowany obraz kobiety nie miał jednak nic wspólnego z rzeczywistością, co Wokulski zrozumiał zdecydowanie za późno, gdy z drogi prowadzącej do nieuchronnej klęski już nie było powrotu. Kobieta postawiona na piedestale okazała się salonową lalką niepotrafiącą docenić szczerych intencji zakochanego mężczyzny, a może po prostu niezdolną do tego, by obdarzyć uczuciem o wiele starszego adoratora, który na dodatek był w jej oczach tylko kupcem i gburem, „pniem z czerwonymi rękami”. Tak więc miłość, która potrafi motywować bohatera do działania, do pomnażania majątku, może też stać się ostatecznie przyczyną jego zguby, ponieważ bywa, że nie zdolności i szczere uczucie, ale pochodzenie, tytuł i nazwisko liczą się w drodze do serca ukochanej kobiety.</p>	<p>Akapit syntetyczny. Analizie poddano wpływ okoliczności zewnętrznych na ostateczną klęskę bohatera powieści pozytywistycznej. Porażka Wokulskiego nie została spowodowana (w pełni) jego wyborami, tylko nastąpiła na skutek braku odwzajemnienia uczucia przez Izabelę, arystokratkę, jak też różnic społecznych. Działania analizowane wcześniej dotyczyły przeciwnego wpływu miłości na życie tego bohatera.</p>
9 – syntetyczny	<p>Zakochany człowiek jest zdolny uczynić wszystko, by ocalić najbliższą osobę. Nawet oczarować stróża podziemi, Cerbera, udać się przed oblicze straszliwego Hadesa i błagać o przywrócenie życia ukochanej żony. Jednak zbyt silne uczucie, czy niecierpliwość, czy nieufność mogą zniweczyć wszystkie te starania i stać się przyczyną niewyobrażalnej rozpacz. Takich ambiwalentnych odczuć doświadczył mitologiczny Orfeusz, gdy cierpiał szukając drogiej Eurydyki i był szczęśliwy, mając nadzieję na jej ocalenie. Jednak ta miłość, która pomogła przezwyciężyć lęk genialnego artysty przed śmiercią, sprawiła, że stęskniony obejrzał się za siebie w drodze z Hadesu na ziemię, aby się upewnić, czy ukochana żona podąży za nim. Tym samym utracił ją bezpowrotnie. To koronny przykład możliwych różnorodnych skutków</p>	<p>Akapit syntetyczny, w którym wprowadzony został nieco odmienny przykład ukazujący dwie strony miłości w życiu bohatera. Nawet gdy jest ona odwzajemniona, może prowadzić do zguby, przy czym podkreślone zostało, że przyczyną tej zguby są i okoliczności zewnętrzne i głębokie doświadczanie uczucia. Uczucie odwzajemnione też może przynosić zarówno szczęście, jak i nieszczęście.</p>

	<i>doświadczania tego samego i na dodatek odwzajemnionego uczucia, skutków zarówno pozytywnych, jak i negatywnych.</i>	
10 – analityczny	<i>Tak więc miłość może uskrzydlać człowieka, inspirować do podejmowania zakończonych sukcesem działań i może podcinać mu skrzydła, odbierać pewność siebie, zaburzać poczucie własnej wartości. Zdarzają się nawet sytuacje, że stałe i głębokie uczucie najpierw uszczęśliwia, by następnie doprowadzić do rozpacz. Przy czym nie zawsze przyczyny niefortunnego obrotu rzeczy leżą po stronie samego zakochanego. Nie wszystko jest uzależnione od jego woli, siły, czy determinacji do działania. Istotne okazują się okoliczności, w których rozwija się uczucie, czasy, w których człowiek żyje, oraz wzajemność, na którą nie zawsze może liczyć.</i>	Akapit podsumowujący – analityczny. Zawiera myśl główną, będącą powtórzeniem, w innej formie, tezy ze wstępu oraz wnioski uwzględniające przyczyny ambiwalentnych skutków doświadczania przez człowieka miłosnych uniesień.
11 – synonimiczny	<i><u>Miłość i jej konsekwencje są bowiem nieprzewidywalne, niejednokrotnie trudne do zrozumienia i zaakceptowania. Zakochany człowiek nie zwraca uwagi na trudności pojawiające się na drodze do szczęścia. Kierując się sercem, jest zdolny do najwyższych poświęceń i pokonywania wszelkich przeciwności losu. Dzięki uczuciu może przekraczać ustalone kulturowo granice i marzyć o szczęściu nawet wówczas, gdy z góry skazany jest na porażkę.</u></i>	Akapit podsumowujący – synonimiczny wobec akapitu poprzedzającego, podkreślający zasygnalizowane już we wstępie przekonanie o złożonym charakterze uczucia, jakim jest miłość, i komplikacji wynikających z różnych okoliczności mających wpływ na człowieka zakochanego. Akapit ten stanowi swoistą klamrę, dopełnienie rozważań zapoczątkowanych na początku akapitu wstępnego.

Komentarz do całej pracy zamieszczonej w powyższej tabeli.

- Praca składa się z 11 akapitów, tworzących trzy zasadnicze części kompozycyjne: wstęp (akapity 1–2), rozwinięcie (akapity 3–9), zakończenie (akapity 10–11).
- We wstępie wydzielone zostały 2 akapity: pierwszy – syntetyczny, zawierający nawiązanie do tematu i prezentujący stanowisko zdającego na ten temat, oraz drugi – łącznikowy, koncentrujący uwagę odbiorcy na różnych przyczynach pozytywnego i negatywnego oddziaływania miłości na człowieka.
- W rozwinięciu pracy można wyróżnić dwie zasadnicze części kompozycyjne: akapity 3 i 4 (syntetyczne) oraz 7, 8 i 9 (analityczny i syntetyczne). Akapity 5 i 6 (łącznikowy i synonimiczny) wiążą te dwie części kompozycyjne rozwinięcia. Bardziej szczegółowa analiza pozwala zauważyć, że w akapitach 3 i 4 zwięźle przemyślenia na temat miłości inspirującej bohatera i ostatecznie podcinającej mu skrzydła. Przy czym w akapicie 3 przywołane zostały działania, które podejmował Wokulski, gdy starał się o rękę Izabeli, i które przyniosły sukces zawodowy, jednocześnie dając na pewnym etapie nadzieję na szczęśliwe zakończenie starań kupca o rękę arystokratki. Natomiast w akapicie 4 ukazano podobieństwo w kreowaniu bohaterów powieści pozytywistycznej i romantycznej powieści epistolarnej, funkcjonalnie wprowadzono więc kontekst historycznoliteracki. W akapitach 7 oraz 8 przeanalizowane zostały przyczyny negatywnych skutków miłości

romantycznej (na przykładzie Wertera i Wokulskiego, wykreowanego przez Prusa jako romantyk i pozytywista jednocześnie), w 9 natomiast wprowadzono kontekst mitologiczny, ukazujący niewyobrażalne poświęcenie Orfeusza dla uratowania ukochanej żony, zakończone fiaskiem. Przykład ten może zostać potraktowany jako dowód na to, że dla miłości człowiek jest w stanie poświęcić wszystko, a ostatecznie nawet największe poświęcenie może doprowadzić do porażki. Uwiarygodnić w ten sposób można (być może nieracjonalne z perspektywy czytelnika) działania Wokulskiego znajdującego się pod przemożnym wpływem uczucia do Izabeli do momentu, w którym odkrycie zdrady w pełni otworzyło mu oczy i pozwoliło ocenić racjonalnie obiekt swoich uczuć.

- Podsumowanie, podobnie jak wstęp, składa się z dwóch akapitów – w 10 analitycznym znalazło się potwierdzenie stanowiska, sformułowane zostały wnioski, w 11 synonimicznym – podkreślony został złożony charakter miłości i jej wpływu na życie zakochanego człowieka.
- W pracy funkcjonalnie zostały wykorzystane wszystkie rodzaje akapitów – analityczny, syntetyczny, łącznikowy (tranzytywny) i synonimiczny.
- Akapity mają różną długość, co ułatwia (zwłaszcza w przypadku krótszych akapitów łącznikowych i synonimicznych) wyodrębnienie pozytywnego i negatywnego wpływu miłości na życie bohaterów oraz pozwala skoncentrować uwagę na analizie przyczyn tego wpływu. Rytm akapitowy służy więc lepszemu zrozumieniu tekstu.

Analizę pracy można zakończyć sporządzeniem planu dekompozycyjnego, co pozwoli syntetycznie ukazać zarys wywodu myślowego i celowy zamysł kompozycyjny.

Plan dekompozycyjny analizowanego wypracowania mógłby wyglądać następująco:

1. Miłość jest siłą wpływającą w różnych okolicznościach zarówno pozytywnie, jak i negatywnie na drogę życiową człowieka.
2. Uczucie może stać się wewnętrzną motywacją do działania:
  - silne uczucie do niedostępnej osoby inspiruje człowieka do podejmowania działań przynoszących sukces zawodowy,
  - nawet sukces zawodowy nie jest w stanie zapewnić trwałego szczęścia w przypadku odrzucenia.
3. Okoliczności zewnętrzne mogą doprowadzić do porażki:
  - zewnętrzne przeszkody uniemożliwiają osiągnięcie szczęścia przez bohatera romantycznego,
  - nieodwzajemnione uczucie prowadzi wprost do klęski,
  - siła uczucia połączona z niepewnością może przyczynić się do klęski nawet wówczas, gdy miłość jest odwzajemniona.
4. W różnych okolicznościach miłość może zarówno inspirować człowieka do podejmowania działań zakończonych sukcesem, jak uniemożliwić mu osiągnięcie szczęścia oraz przyczynić się do porażki.

5. Od analizy i oceny tekstu cudzego do tworzenia własnego – przykładowe ćwiczenia z komentarzem

Ćwiczenie 1. Analiza fragmentów wypracowań na poziomie podstawowym – ocena budowy akapitów⁴

Zestaw dla ucznia

Przeczytaj załączone akapity z wypracowań. Oceń ich budowę. W tym celu wykonaj działania szczegółowe.

- ✓ Przeanalizuj temat pracy.
- ✓ Sprawdź, czy akapit z pracy zawiera główną myśl i ją podkreśl.
- ✓ Oceń sposób rozwinięcia głównej myśli w akapicie. Zwróć uwagę na to, czy wszystkie elementy są ze sobą powiązane i spójne.
- ✓ Nazwij rodzaj akapitu.
- ✓ Zastanów się nad tym, jak można poprawić ten akapit z pracy, który nie został zbudowany odpowiednio.

Temat:

Miłość – inspiruje, ale czasem podcina skrzydła.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej – utworu epickiego albo dramatycznego
- innego utworu literackiego – może to być również utwór poetycki
- wybranych kontekstów.

Analiza problemu zawartego w temacie wypracowania

Miejsce na Twoje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

⁴ Do analizy wybrane zostały akapity analityczne i syntetyczne.

Przykład 1

Akapit z rozwinięcia pracy

Przykładem miłości, która wpływa na człowieka w dobry sposób, jest relacja Andrzeja Kmicica i Oleńki w powieści „Potop” Henryka Sienkiewicza. Początkowo Kmicic jest hulaką, postępuje w sposób wątpliwy moralnie, bierze udział w bijatykach i pijackich zabawach (np. strzela do portretów przodków Oleńki). Dziewczyna nie jest w stanie się z takim zachowaniem pogodzić. Kmicic pod wpływem uczucia do Oleńki przechodzi przemianę. Wyrusza na wojnę ze Szwedami, staje się obrońcą ojczyzny, oddając w walce duże zasługi. Staje się też dobrym chrześcijaninem, co dowodzi jego zaangażowania w obronę Jasnej Góry. Wszystko to Kmicic czyni, by stać się godnym Oleńki – miłość do niej go inspiruje i sprawia, że chce stać się lepszym człowiekiem – okazuje się motorem do działania.

Analiza akapitu z przykładu 1.

Główna myśl akapitu i sposób jej rozwinięcia

Wskazówki:

- ✓ Zastanów się nad tym, czy w akapicie znajduje się zdanie ogólne, stwierdzenie dotyczące problemu w temacie pracy.
- ✓ Ustal, czy stwierdzenie to zostało rozwinięte.
- ✓ Sprawdź, czy i w jaki sposób stwierdzenie to zostało zilustrowane przykładem lub przykładami z tekstu.
- ✓ Przeanalizuj akapit zdanie po zdaniu, zwracając uwagę na to, czy wszystkie zdania stanowią wzajemnie powiązaną i logicznie uporządkowaną całość.

Miejsce na Twoje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Rodzaj akapitu

Wskazówki:

- ✓ Zwróć uwagę na to, w jaki sposób zbudowano akapit. Zastanów się nad tym, czy jest to akapit analityczny (czyli taki, w którym główna myśl znajduje się na początku), czy – syntetyczny (czyli taki, w którym główna myśl znajduje się na końcu). Odpowiedz na pytania szczegółowe:
  - Czy akapit rozpoczyna się od stwierdzenia ogólnego, które jest uszczegóławiane, ilustrowane następnie przykładem lub przykładami z tekstu / tekstów?
  - Czy piszący zaczyna akapit od analizy przykładu i na jej podstawie formułuje wniosek, uogólnienie?

Miejsce na Twoje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Poprawiona – przeredagowana wersja akapitu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przykład 2

Akapit z rozwinięcia pracy

Miłość może także podcinać skrzydła, przyczyniać się do zmarnowania posiadanego przez człowieka potencjału, wpływać na niego destrukcyjnie, prowadząc do próby samobójczej. Ukazuje to relacja Stanisława Wokulskiego i Izabeli Łęckiej – bohaterów „Lalki” Bolesława Prusa. Wokulski będący kupcem zakochuje się w pannie z wyższych sfer. Pod wpływem tego uczucia postanawia zdobyć duży majątek, który umożliwi mu zdobycie Izabeli. Inspiruje go to do wyjazdu do Bułgarii, gdzie na wojnie zbija wielki majątek. Jednak z drugiej strony Wokulski ma także ambicje naukowe oraz społeczne – chce pomóc społeczeństwu i przyczynić się do poprawy jego sytuacji przez pracę organiczną i pracę u podstaw. Jednak przez silne uczucie do Izabeli Wokulski staje się człowiekiem rozdartym, niezdolnym do działania. Dużą część majątku przeznaczają na wysiłki, by zdobyć jej miłość, zamiast na cele społeczne, które mogłyby wydzwignąć z marazmu polskie społeczeństwo. Wokulski ma duże ambicje do czynów społecznych, pozytywistycznych – lecz miłość do panny Łęckiej podcina mu skrzydła, czyniąc go niezdolnym do działania, sprawia, że staje się nieszczęśliwy i niespełniony.

Analiza akapitu z przykładu 2.

Główna myśl akapitu i sposób jej rozwinięcia

Wskazówki:

- ✓ Zastanów się nad tym, czy w akapicie znajduje się zdanie ogólne, stwierdzenie dotyczące problemu w temacie pracy.
- ✓ Ustal, czy stwierdzenie to zostało rozwinięte.
- ✓ Sprawdź, czy i w jaki sposób stwierdzenie to zostało zilustrowane przykładem lub przykładami z tekstu.
- ✓ Przeanalizuj akapit zdanie po zdaniu, zwracając uwagę na to, czy wszystkie zdania stanowią wzajemnie powiązaną i logicznie uporządkowaną całość.

Miejsce na Twoje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Rodzaj akapitu

Wskazówki:

- ✓ Zwróć uwagę na to, w jaki sposób zbudowano akapit. Zastanów się nad tym, czy jest to akapit analityczny (czyli taki, w którym główna myśl znajduje się na początku), czy – syntetyczny (czyli taki, w którym główna myśl znajduje się na końcu). Odpowiedz na pytania szczegółowe:

- Czy akapit rozpoczyna się od stwierdzenia ogólnego, które jest uszczegóławiane, ilustrowane następnie przykładem lub przykładami z tekstu / tekstów?
- Czy piszący zaczyna akapit od analizy przykładu i na jej podstawie formułuje wniosek, uogólnienie?

Miejsce na Twoje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Poprawiona – przeredagowana wersja akapitu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przykład 3

Stanowisko zaprezentowane w zakończeniu wstępu do pracy:

Sądzę, że miłość uskrzydla i wydobywa to, co najlepsze z człowieka, lecz wymaga sporego poświęcenia.

Akapit z rozwinięcia pracy:

Przykład takiej miłości można zobaczyć w książce Fiodora Dostojewskiego pt. „Zbrodnia i kara”. Występuje one między Rodionem Raskolnikowem, a Sonią. Ich życie i wspólna relacja nie były usłane różami, a wręcz przeciwnie. Główny bohater Rodion był zubożałym studentem, zamieszkując w ciasnym i niewyafinowanym mieszkaniu. Tocząc wewnętrzną walkę przez pewien czas, ostatecznie decyduje się dokonać morderstwa na starszej kobiecie, biorąc pod zastaw głównie biżuterię. Od momentu, gdy udaje mu się wszcząć swój plan w życie, żyje ze znamieniem mordercy i musi się ukrywać przed policją. Sonia natomiast jest ubogą i skromną dziewczyną o wrażliwym sercu. Zmuszona nędzą i biedą rodziny utrzymuje ją jako kokietka. Poznają się, gdy Raskolnikow przyprowdza jej pijanego i poturbowanego w wypadku ojca. Punkt zwrotny nastaje, gdy Rodion wyznaje jej, że to on jest poszukiwanym mordercą. Sonia natomiast nie zamierza go opuścić i prosi go, żeby się przyznał. Towarzyszy mu i wspiera jak tylko może, jadąc za nim aż na Syberię, gdzie przynosi kawę. Po długim czasie Raskolnikow ostatecznie rzuca się ze łzami do jej nóg, prosząc o wybaczenie, zrozumiawszy jak bardzo jej potrzebuje. Dzięki niej przechodzi wewnętrzną metamorfozę i oboje patrzą z nadzieją w przyszłość.

Analiza akapitu z przykładu 3.

Główna myśl akapitu i sposób jej rozwinięcia

Wskazówki:

- ✓ Zastanów się nad tym, czy w akapicie znajduje się zdanie ogólne, stwierdzenie dotyczące problemu w temacie pracy.
- ✓ Ustal, czy stwierdzenie to zostało rozwinięte.
- ✓ Sprawdź, czy i w jaki sposób stwierdzenie to zostało zilustrowane przykładem lub przykładami z tekstu.
- ✓ Przeanalizuj akapit zdanie po zdaniu, zwracając uwagę na to, czy wszystkie zdania stanowią wzajemnie powiązaną i logicznie uporządkowaną całość.

Miejsce na Twoje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Rodzaj akapitu

Wskazówki:

Ćwiczenie 1. Analiza fragmentów wypracowań na poziomie podstawowym

Komentarz dla nauczyciela, przykładowe odpowiedzi, notatki

Przeczytaj załączone akapity z wypracowań. Oceń ich budowę. W tym celu wykonaj działania szczegółowe.

- ✓ Przeanalizuj temat pracy.
- ✓ Sprawdź, czy akapit z pracy zawiera główną myśl i ją podkreśl.
- ✓ Oceń sposób rozwinięcia głównej myśli w akapicie. Zwróć uwagę na to, czy wszystkie elementy są ze sobą powiązane i spójne.
- ✓ Nazwij rodzaj akapitu.
- ✓ Zastanów się nad tym, jak można poprawić ten akapit z pracy, który nie został zbudowany odpowiednio.

Temat:

Miłość – inspiruje, ale czasem podcina skrzydła.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej – utworu epickiego albo dramatycznego
- innego utworu literackiego – może to być również utwór poetycki
- wybranych kontekstów.

Analiza problemu zawartego w temacie

Uczniowie powinni zastanowić się, co to znaczy, że mają ukazać *miłość, która inspiruje, ale czasem podcina skrzydła*.

Warto, by odpowiedzieli na pytania:

np.

- ✓ Czy i w jakich okolicznościach uczucie miłości może sprawiać, że człowiek odczuwa chęć do podejmowania różnych działań?
- ✓ Czy i w jakich okolicznościach miłość może niszczyć plany człowieka, sprawiać, że się zmieniają, nie zostają zrealizowane?
- ✓ Czy miłość może jednocześnie motywować człowieka do podejmowania nowych wyzwań i zarazem sprawiać, że rezygnuje z tego, co jest dla niego istotne? Jeśli tak, to jakie są tego przyczyny?
- ✓ Czy inspirować do działania albo podcinać skrzydła może miłość do: mężczyzny/ kobiety/rodzica/ojczyzny/Boga?

W zrozumieniu tematu pomoże uczniom wyjaśnienie kluczowych pojęć – mogą oni skorzystać z dostępnych słowników, aby precyzyjnie wyjaśnić pojęcia: **miłość, inspirować, podcinać skrzydła**.

np.

miłość

1. «głębokie uczucie do drugiej osoby, któremu zwykle towarzyszy pożądanie»
2. «silna więź, jaka łączy ludzi sobie bliskich»
3. «poczucie silnej więzi z czymś, co jest dla kogoś wielką wartością»
4. «głębokie zainteresowanie czymś, znajdowanie w czymś przyjemności»
5. «obiekt czyichś uczuć i pragnień»

inspirować:

«dawać impuls do czego, poddawać myśl, wpływać na co, być duchowym przywódcą czego; natchnąć»

Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego

synonimy

inspirować – pobudzać

pobudzić – pobudzać

1. «wywołać lub zwiększyć reakcję na coś»
2. «zachęcić do czegoś»

sjp.pwn.pl

podcinać skrzydła

frazeologizm: **ktoś/coś podcina skrzydła komuś**

«ktoś lub coś sprawia, że wskazana osoba traci możliwość lub zapał do realizacji ambitnych planów»

przykłady użycia:

Spotkałam wspaniałych ludzi, ale też takich, którzy mnie dołowali, podcinali skrzydła.

źródło: NKJP: Gronczewska Anna: *Mechanik z mikrofonem*, „Gazeta Krakowska”, 2006-09-02

Oczywiście taka porażka nieco podcina skrzydła, ale jeśli wygramy wszystkie spotkania, to mistrzostwo należy do nas [...].

źródło: NKJP: Patryk Trybulec: *Nadal są liderem*, „Dziennik Zachodni”, 2009-04-03

Wielkie firmy ruszą z rozbudową sieci małych osiedlowych sklepów, podcinając skrzydła bazarom i rodzinnym sklepikom.

źródło: NKJP: Adam Grzeszak: *Jarmarki mniej kolorowe*, „Polityka”, 2007-11-03

wsjp.pl

Analizując temat, uczniowie powinni również zastanowić się:

- do jakich tworców muszą się odwołać w pracy
- jakie konteksty mogą przywołać, aby pogłębić odczytanie utworów, przeanalizować problem.

Przykładowe notatki ucznia:

- wybrana lektura obowiązkowa, utwór epicki lub dramatyczny (np. „Kordian” Juliusza Słowackiego, „Lalka” Bolesława Prusa, „Potop” Henryka Sienkiewicza i inne z wykazu);
- inny utwór literacki (może to być inna lektura obowiązkowa niż przywołana w pracy, lektura uzupełniająca, utwór spoza listy lektur);
- różne konteksty, np. historycznoliteracki (sposób przedstawiania miłości w danej epoce – np. nieszczęśliwa miłość romantyczna, niespełniona z powodu zewnętrznych przeszkód rozdzielających bohaterów, uniemożliwiających wspólne szczęście).

Przykład 1

Akapit z rozwinięcia pracy

Przykładem miłości, która wpływa na człowieka w dobry sposób, jest relacja Andrzeja Kmicica i Oleńki w powieści „Potop” Henryka Sienkiewicza. Początkowo Kmicic jest hulaką, postępuje w sposób wątpliwy moralnie, bierze udział w bijatykach i pijackich zabawach (np. strzela do portretów przodków Oleńki). Dziewczyna nie jest w stanie się z takim zachowaniem pogodzić. Kmicic pod wpływem uczucia do Oleńki przechodzi przemianę. Wyrusza na wojnę ze Szwedami, staje się obrońcą ojczyzny, oddając w walce duże zasługi. Staje się też dobrym chrześcijaninem, co dowodzi jego zaangażowanie w obronę Jasnej Góry. Wszystko to Kmicic czyni, by stać się godnym Oleńki – miłość do niej go inspiruje i sprawia, że chce stać się lepszym człowiekiem – okazuje się motorem do działania.

Analiza akapitu z przykładu 1.

Przykładowe notatki ucznia

Przykład pierwszy to akapit z rozwinięcia wypracowania:

- zawierający myśl główną – przykład w funkcji argumentacyjnej – stwierdzenie: *miłość do niej [Oleńki] go [Kmicica] inspiruje i sprawia, że chce stać się lepszym człowiekiem – okazuje się motorem do działania*. W tym stwierdzeniu zawarto rozwinięcie – wyjaśnienie tego, w jaki sposób miłość inspiruje człowieka do działania – *sprawia, że chce się stać lepszym człowiekiem – staje się motorem do działania*.
- Myśl główną akapitu zilustrowano przykładami działań głównego bohatera „Potopu” – przed poznaniem Oleńki i zakochaniem się w niej od pierwszego wejrzenia i pod wpływem uczucia, podkreślono przemianę bohatera oraz jasno wskazano jej przyczynę – brak akceptacji dla niegodnych zachowań Kmicica ze strony ukochanej. Poszczególne zdania są logicznie powiązane.
- Akapit zbudowano poprawnie. Piszący przywołał w akapicie istotne fakty, pozwalające na ukazanie przyczyn przemiany Kmicica, pozytywnego wpływu miłości na działania bohatera. Fakty zostały funkcjonalnie wykorzystane do zilustrowania stwierdzenia o uczuciu motywującym człowieka do stawiania się lepszym i inspirującym go do podejmowania działań w tym celu.
- Jest to akapit syntetyczny, ponieważ wypowiedzenie tematowe jest zamieszczone na końcu i pełni funkcję wniosku sformułowanego na podstawie przesłanek, czyli faktów dotyczących wpływu uczucia na postępowanie bohatera przywołanego utworu – Kmicica analizowanych powyżej w akapicie.
- Z myślą o doskonałości i o pełnej precyzji można wprowadzić drobne korekty w tym akapicie oraz zamieścić uogólnienie, dla którego prawdziwe okazałyby się także inne przykłady z innych tekstów.

Przeredagowany akapit mógłby przybrać następującą postać.

Przykład 1

Akapit z rozwinięcia pracy

Przykładem miłości, która wpływa na człowieka w dobry sposób, jest relacja Andrzeja Kmicica i Oleńki w powieści „Potop” Henryka Sienkiewicza. Początkowo Kmicic jest hulaką, postępuje w sposób wątpliwy moralnie, bierze udział w bijatykach i pijackich zabawach (np. strzela do portretów przodków Oleńki). Dziewczyna nie jest w stanie się z takim zachowaniem pogodzić. Kmicic pod wpływem uczucia do Oleńki przechodzi przemianę. Wyrusza na wojnę ze Szwedami, staje się obrońcą ojczyzny, oddając w walce duże zasługi. Staje się też dobrym chrześcijaninem, co dowodzi jego zaangażowanie w obronę Jasnej Góry. Wszystko to Kmicic czyni, by stać się godnym Oleńki – miłość do niej go inspiruje i sprawia, że chce stać się lepszym człowiekiem – okazuje się motorem do działania. Głębokie uczucie może więc zmienić mężczyznę. Sprawić, że będzie potrafił dostrzec swoje błędy, wziąć za nie odpowiedzialność oraz starać się je naprawić, dzięki czemu dojrzeje do zbudowania trwałego związku z ukochaną kobietą i stanie się szczęśliwy po uzyskaniu jej przebaczenia, po otrzymaniu pełnej akceptacji.

Dodatkowym ćwiczeniem może być polecenie dokonania korekty językowej całego akapitu – szlifowane języka i stylu.

Efekty takiej korekty mogłyby wyglądać następująco.

Przykład 1

Akapit z rozwinięcia pracy

Przykład miłości, która wpływa na człowieka w dobry sposób, został ukazany w relacji Andrzeja Kmicica i Oleńki w powieści „Potop” Henryka Sienkiewicza. Początkowo Kmicic jest hulaką, postępuje w sposób wątpliwy moralnie, bierze udział w bijatykach i pijackich zabawach (np. strzela do portretów przodków Oleńki). Ponieważ dziewczyna nie jest w stanie się z takim zachowaniem pogodzić, Kmicic pod wpływem uczucia do niej przechodzi przemianę. Uświadamia sobie własne błędy i postanawia je naprawić, aby odzyskać szacunek ukochanej. Wyrusza na wojnę ze Szwedami, staje się obrońcą ojczyzny, oddaje w walce duże zasługi. Staje się też dobrym chrześcijaninem, czego dowodem jest jego zaangażowanie w obronę Jasnej Góry. Wszystko to Kmicic czyni, by stać się godnym Oleńki – miłość do niej go inspiruje i sprawia, że chce stać się lepszym człowiekiem – okazuje się motorem do działania. Głębokie uczucie może więc zmienić mężczyznę. Sprawić, że będzie potrafił dostrzec swoje błędy, wziąć za nie odpowiedzialność oraz starać się je naprawić, dzięki czemu dojrzeje do zbudowania trwałego związku z ukochaną kobietą i stanie się szczęśliwy po uzyskaniu jej przebaczenia, po otrzymaniu pełnej akceptacji.

Przykład 2

Akapit z rozwinięcia pracy

Miłość może także podcinać skrzydła, przyczyniać się do zmarnowania posiadanego przez człowieka potencjału, wpływać na niego destrukcyjnie, prowadzić do próby samobójczej. Ukazuje to relacja Stanisława Wokulskiego i Izabeli Łęckiej – bohaterów „Lalki” Bolesława Prusa. Wokulski będący kupcem zakochuje się w pannie z wyższych sfer. Pod wpływem tego uczucia postanawia zdobyć duży majątek, który umożliwi mu zdobycie Izabeli. Inspiruje go to do wyjazdu do Bułgarii, gdzie na wojnie zbija wielki majątek. Jednak z drugiej strony Wokulski ma także ambicje naukowe oraz społeczne – chce pomóc społeczeństwu i przyczynić się do poprawy jego sytuacji przez pracę organiczną i pracę u podstaw. Jednak przez silne uczucie do Izabeli Wokulski staje się człowiekiem rozdartym, niezdolnym do działania. Dużą część majątku przeznaczają na wysiłki, by zdobyć jej miłość, zamiast na cele społeczne, które mogłyby wydzwignąć z marazmu polskie społeczeństwo. Wokulski ma duże ambicje do czynów społecznych, pozytywistycznych – lecz miłość do panny Łęckiej podcina mu skrzydła, czyniąc go niezdolnym do działania, sprawia, że staje się nieszczęśliwy i niespełniony.

Analiza akapitu z przykładu 2.

Przykładowe notatki ucznia

Przykład drugi to akapit z rozwinięcia wypracowania:

- zawierający myśl główną – argument: Miłość może [także podcinać skrzydła], przyczyniać się do zmarnowania posiadanego przez człowieka potencjału, wpływać na niego destrukcyjnie, prowadzić do próby samobójczej. Stwierdzenie przywołane z tematu pracy: *Miłość czasami podcina skrzydła* wyrażono mniej kategorięcznie – *może podcinać skrzydła*, ale w pełni rozwinięto, wyjaśniono – *może przyczyniać się do niewykorzystania przez człowieka jego uzdolnień, rezygnacji z marzeń, oddziaływać negatywnie na psychikę człowieka, doprowadzić nawet do kroku ostatecznego, jakim jest próba popełnienia samobójstwa.*
- Myśl główną akapitu zilustrowano istotnymi faktami z życia głównego bohatera „Lalki” Prusa. Wskazano przyczynę destrukcyjnego wpływu miłości na bohatera – skoncentrowanie się na staraniach o rękę arystokratki odwracające uwagę od zaangażowania w działalność społeczną.
- Akapit zbudowano poprawnie. Piszący przywołał w akapicie istotne fakty, pozwalające na ukazanie przyczyn negatywnego wpływu uczucia do Izabeli na zaangażowanie Wokulskiego jako jednostki będącej częścią społeczeństwa, działającą dla jego dobra, pomagającą ludziom z niższych warstw społecznych (hasła organicyzmu i utylitaryzmu). Nie zostały jednak dokładnie wyjaśnione wszystkie przyczyny zniechęcenia bohatera do zaangażowania w działalność społeczną. Piszący zwrócił uwagę na siłę uczucia do Izabeli i skutek tej siły, czyli skupienie się na staraniach o rękę panny, w czym miało pomóc zdobycie majątku i następnie zaangażowanie dużych środków finansowych, by zyskać jej przychyłność. Domyślić się jednak należy, że różnica społeczna oraz nieodwzajemnienie uczucia, były głównymi przeszkodami na drodze do osiągnięcia szczęścia i przyczynami, z powodu których ta miłość doprowadziła do rozterek bohatera.
- Jest to akapit analityczny, ponieważ wypowiedzenie tematowe jest zamieszczone na początku, zawiera stwierdzenie ogólne na temat destrukcyjnego wpływu uczucia na

psychikę i działania bohatera, nadaje porządkujący sens bardziej szczegółowym treściom – przeanalizowaniu faktów ilustrujących ten negatywny wpływ oraz jego przyczyny.

- Warto wprowadzić drobne korekty w tym akapicie, zwłaszcza doprecyzować przyczyny destrukcyjnego wpływu miłości na bohatera.

Przeredagowany akapit mógłby przybrać następującą postać

Przykład 2

Akapit z rozwinięcia pracy

Miłość może także podcinać skrzydła, przyczyniać się do zmarnowania posiadanego przez człowieka potencjału, wpływać na niego destrukcyjnie, prowadzić do próby samobójczej. Ukazuje to relacja Stanisława Wokulskiego i Izabeli Łęckiej – bohaterów „Lalki” Bolesława Prusa. Wokulski będący kupcem zakochuje się w pannie z wyższych sfer, co z góry skazuje jego starania na niepowodzenie. Pod wpływem tego uczucia postanawia zdobyć duży majątek, który umożliwi mu zdobycie Izabeli. Inspiruje go to do wyjazdu do Bułgarii, gdzie na wojnie zbija wielki majątek. Jednak z drugiej strony Wokulski ma także ambicje naukowe oraz społeczne – chce pomóc społeczeństwu i przyczynić się do poprawy jego sytuacji przez pracę organiczną i pracę u podstaw. Jednak przez silne uczucie do Izabeli Wokulski staje się człowiekiem rozdartym, niezdolnym do działania. Dużą część majątku przeznaczają na wysiłki, by zdobyć jej miłość, zamiast na cele społeczne, które mogłyby wydzwignąć z marazmu polskie społeczeństwo. Starania Wokulskiego nie przynoszą pożądanego efektu, a dodatkowo potęgują jego rozterki, ponieważ arystokratka nie odwzajemnia uczucia, którym bohater ją obdarzył. Dzieje się tak ze względu na różnice społeczne oraz z powodu braku zainteresowania dużo starszym, niezbyt przystojnym w opinii panny mężczyzną niemającym obycia salonowego. Wokulski ma duże ambicje do czynów społecznych, pozytywistycznych – lecz miłość do panny Łęckiej podcina mu skrzydła, czyniąc go niezdolnym do działania, sprawia, że staje się nieszczęśliwy i niespełniony.

Dodatkowym ćwiczeniem może być polecenie dokonania korekty językowej całego akapitu – szlifowane języka i stylu.

Efekty takiej korekty mogłyby wyglądać następująco.

Przykład 2

Akapit z rozwinięcia pracy

Miłość może także podcinać skrzydła, przyczyniać się do zmarnowania posiadanego przez człowieka potencjału, wpływać na niego destrukcyjnie, prowadzić do próby samobójczej. Ukazuje to relacja Stanisława Wokulskiego i Izabeli Łęckiej – bohaterów „Lalki” Bolesława Prusa. Wokulski będący kupcem zakochuje się w pannie z wyższych sfer, co z góry skazuje jego starania na niepowodzenie. Pod wpływem tego uczucia postanawia pomnożyć posiadany majątek, co mogłoby umożliwić zdobycie Izabeli. To miłość inspiruje go do wyjazdu na wojnę do Bułgarii, gdzie zbija wielki majątek, organizując dostawy dla wojska. Jednak z drugiej strony Wokulski ma także ambicje naukowe oraz społeczne – chce pomagać społeczeństwu, by przyczynić się do poprawy jego sytuacji przez pracę organiczną i pracę u podstaw. Niestety, przez silne uczucie do Izabeli Wokulski staje się człowiekiem rozdartym, niezdolnym do działania. Dużą część majątku przeznaczają na wysiłki, by zdobyć jej miłość, zamiast na cele społeczne, co mogłoby pomóc w wydzwignięciu z nędzy najuboższych i zainicjować przemianę pogrążonego w marazmie polskiego społeczeństwa. Starania Wokulskiego nie przynoszą pożądanego efektu, a dodatkowo potęgują jego rozterki, ponieważ arystokratka nie odwzajemnia uczucia, którym bohater ją obdarzył. Dzieje

się tak ze względu na różnice społeczne oraz z powodu braku zainteresowania dużo starszym, niezbyt przystojnym w opinii panny mężczyzną niemającym obycia salonowego. Wokulski jest człowiekiem o dużych ambicjach, pragnącym wielkich czynów prowadzących do pozytywnych przemian społecznych – lecz miłość do panny Łęckiej podcina mu skrzydła, czyniąc go niezdolnym do działania, sprawia, że staje się nieszczęśliwy i niespełniony.

Przykład 3

Stanowisko zaprezentowane w zakończeniu wstępu do pracy:

Sądzę, że miłość uskrzydla i wydobywa to, co najlepsze z człowieka, lecz wymaga sporego poświęcenia.

Akapit z rozwinięcia pracy:

Przykład takiej miłości można zobaczyć w książce Fiodora Dostojewskiego pt. „Zbrodnia i kara”. Występuje ona między Rodionem Raskolnikowem, a Sonią. Ich życie i wspólna relacja nie były usłane różami, a wręcz przeciwnie. Główny bohater Rodion był zubożałym studentem, zamieszkując w ciasnym i niewyrafinowanym mieszkaniu. Tocząc wewnętrzną walkę przez pewien czas, ostatecznie decyduje się dokonać morderstwa na starszej kobiecie, biorąc pod zastaw głównie biżuterię. Od momentu, gdy udaje mu się wszcząć swój plan w życie, żyje ze znamieniem mordercy i musi się ukrywać przed policją. Sonia natomiast jest ubogą i skromną dziewczyną o wrażliwym sercu. Zmuszona nędzą i biedą rodziny utrzymuje ją jako kokietka. Poznają się, gdy Raskolnikow przyprowadza jej pijanego i poturbowanego w wypadku ojca. Punkt zwrotny nastaje, gdy Rodion wyznaje jej, że to on jest poszukiwanym mordercą. Sonia natomiast nie zamierza go opuścić i prosi go, żeby się przyznał. Towarzyszy mu i wspiera jak tylko może, jadąc za nim aż na Syberię, gdzie wspiera ukochanego. Po długim czasie Raskolnikow ostatecznie rzuca się ze łzami do jej nóg, prosząc o wybaczenie, zrozumiałwszy jak bardzo jej potrzebuje. Dzięki niej przechodzi wewnętrzną metamorfozę i oboje patrzą z nadzieją w przyszłość.

Analiza akapitu z przykładu 3.

Przykładowe notatki ucznia

Przykład trzeci to akapit z rozwinięcia wypracowania:

- który nie zawiera wprost wyrażonej głównej myśli. W zakończeniu akapitu pojawia się wniosek dotyczący pozytywnej przemiany wewnętrznej Raskolnikowa, którą przechodzi on pod wpływem miłości Soni i miłości do Soni: *Dzięki niej przechodzi wewnętrzną metamorfozę*, jednak zabrakło rozwinięcia tego wniosku i zamieszczenia uogólnienia.
- Przeważająca część akapitu to streszczenie. Piszący przywołuje istotne fakty z życia głównego bohatera „Zbrodni i kary”, jednak nieporadnie formułuje wybiórcze wnioski na ich podstawie, nie łączy swoich konkluzji w logiczną, spójną całość.
- Akapit nie został zbudowany poprawnie. Wymaga przeredagowania, uzupełnienia oraz korekty błędów językowych.

Poprawiony akapit mógłby przybrać następującą postać.

Przykład 3

Stanowisko zaprezentowane w zakończeniu wstępu do pracy:

Sądzę, że miłość uskrzydla i wydobywa to, co najlepsze z człowieka, lecz wymaga sporego poświęcenia.

Akapit z rozwinięcia pracy:

Przykład takiej miłości można odnaleźć w książce Fiodora Dostojewskiego pt. „Zbrodnia i kara”. Połączyła ona Rodiona Raskolnikowa i Sonię Marmieladówną. Życie tych dwojga nie było usłane różami, ich relacje zostały kształtowały w wyjątkowo trudnych okolicznościach. Główny bohater powieści, biedny student, mieszkający w ciasnym pokoju wynajmowanym w jednej z kamienic ubogiej dzielnicy Petersburga, przez brak perspektyw na godne życie powziął myśl o dokonaniu zbrodni. Ta zbrodnia miała dać nadzieję na lepsze życie, zabicie Alony Iwanowny – pozwolić na wyeliminowanie jednostki szkodliwej i umożliwić pomoc innym dzięki kosztownościom, pieniądзом odebranych lichwiarce bogacącej się kosztem innych. I chociaż toczyła się w umyśle bohatera wewnętrzna walka, ostatecznie zdecydował się na dokonanie morderstwa. Czyn ten przyniósł jednak cierpienie zamiast spełnienia zamiarów. Raskolnikow musiał się ukrywać przed policją, a później żyć z piętnem mordercy. Bohatera ocaliła miłość Soni, ubogiej i skromnej dziewczyny o wrażliwym sercu. Córki alkoholika, zmuszonej do prostytuowania się, by utrzymać rodzinę – ojca, macochę i przyrodnie rodzeństwo. To głęboka wiara Soni sprawiła, że Rodion obdarzył ją zaufaniem i wyznał jej, że to on jest poszukiwanym mordercą. Sonia nie opuściła zabójcy, nakłoniła go, żeby się przyznał do popełnienia morderstwa i odbył karę. Towarzyszyła mu i pomagała jak tylko mogła, jadąc za nim aż na Syberię, ponieważ pragnęła wspierać ukochanego. Miłość Soni sprawiła, że Rodion zrozumiał, że pokochał kobietę, która nie odwróciła się od niego, gdy dowiedziała się o zabiciu dwóch niewinnych kobiet. Gdy uświadomił sobie, co czuje, rzucił się ze łzami do nóg ukochanej, prosząc o wybaczenie. Miłość drugiej osoby może więc doprowadzić do metamorfozy nawet zbrodniarza i przyczynić się do jego nawrócenia.

Ćwiczenie 2. Analiza wypracowania maturalnego na poziomie rozszerzonym – ocena budowy i powiązania akapitów
Zestaw dla ucznia

Przeczytaj poniższe wypracowanie. Oceń sposób wykorzystania w pracy różnych akapitów składających się na wywód myślowy. W tym celu wykonaj działania szczegółowe.

- ✓ Przeanalizuj temat pracy.
- ✓ Zastanów się nad tym, jakie elementy powinna zawierać praca, aby móc uznać, że temat został wyczerpany.
- ✓ Zwróć uwagę na terminy i pojęcia, których znajomość pozwoli na pełne zrealizowanie tematu wypracowania.
- ✓ Przeczytaj całą pracę.
- ✓ Zwróć uwagę na wzajemne powiązania głównych części pracy – wstępu, rozwinięcia i zakończenia.
- ✓ Przeanalizuj poszczególne akapity w pracy.
- ✓ Sprawdź, czy dany akapit zawiera główną myśl, a jeśli tak, to ją podkreśl.
- ✓ Oceń sposób rozwinięcia głównej myśli w akapicie, zwróć uwagę na to, czy wszystkie elementy są wzajemnie powiązane, spójne.
- ✓ Nazwij rodzaj akapitu.
- ✓ Zastanów się nad tym, jak można poprawić ten akapit z pracy, który nie został zbudowany odpowiednio.
- ✓ Sporządź plan dekompozycyjny wypracowania.
- ✓ Zastanów się nad tym, czy można uzupełnić lub uporządkować wywód myślowy i jakie elementy w takim przypadku warto byłoby wprowadzić.
- ✓ Dopisz akapity w pracy tak, aby zrealizowany został cały temat.
- ✓ Przeredaguj istniejące akapity w pracy tak, aby stanowiły całość z nowo dopisanymi.

Temat:

Gry z historią. Opowieść o przeszłości w dziełach literatury polskiej. Omów tematy, problemy, sposoby kreowania świata przedstawionego.

W pracy odwołaj się do:

- **wybranej lektury obowiązkowej**
- **utworów literackich z dwóch różnych epok**
- **wybranego kontekstu.**

Rodzaj akapitu	Treść akapitu	Komentarz ucznia
I ↙	<i>Historia towarzyszy człowiekowi od pierwszych chwil jego życia. To ludzie ją tworzą, a potem wspominają. Jest to dziedzina nauki o minionych dziejach, ale również zapis przeszłości umożliwiający ucieczkę od wydarzeń codziennego życia. Człowiek mimowolnie sięga pamięcią wstecz. Zdarza się, że analizuje to, co się wydarzyło, i to, na co nie ma już wpływu. Na przestrzeni lat historia udowodniła, jak istotną rolę odgrywa na tym świecie – rolę nauczycielki</i>	

	<p>życia. Dlatego stawała się także tematem lub elementem fabuły wielu dzieł literatury polskiej na przestrzeni wieków.</p>	
2-	<p>Wybitni pisarze bardzo często podejmują swoistą grę z historią. Bohaterowie ich utworów opowiadają o przeszłości w pamiętnikach bądź przywołują czyjeś opowieści o minionych wydarzeniach. Zazwyczaj sięganie po historię przez autora dzieła ma na celu poszerzenie perspektywy czytelnika. W ten sposób odbiorca może poznać bohatera bliżej oraz uzyskać odpowiedzi na pojawiające się pytania, jeżeli pragnie dojść do przyczyny pewnych wyborów i do sensu działań.</p>	
3-	<p>Pamiętnik, czyli relacja prozatorska o zdarzeniach z pewnego dystansu czasowego, ujawnia nie tylko historię, lecz także poglądy samego autora, jego spojrzenie na daną sprawę i odczucia. W utworze Bolesława Prusa zatytułowanym „Lalka” umieszczony został pamiętnik Ignacego Rzeckiego – bliskiego przyjaciela Stasia Wokulskiego oraz marzyciela i idealisty. „Pamiętnik starego subiekta” ukazuje wydarzenia poprzedzające główną akcję utworu. Historia na kartach powieści pojawia się głównie za sprawą Rzeckiego. Bohater ten w swoim pamiętniku uwagę skupia na Francji i Napoleonie Bonapartem oraz całym jego rodzie, ale nie zabrakło w nim również wydarzeń dotyczących scen politycznych innych państw. Dowiadujemy się z niego między innymi o uczestnictwie Wokulskiego w powstaniu styczniowym oraz o wojnie rosyjsko-tureckiej toczącej się głównie na terenach Bułgarii. Zatem „Pamiętnik starego subiekta” przybliży czytelnikom również biografię głównego bohatera powieści Prusa – Wokulskiego. Ponadto Ignacy Rzecki za pomocą ukazania Wiosny Ludów ujawnia swoje poglądy polityczne. Subiekt głęboko wierzył w misję Napoleona i pokładał wszelkie nadzieje w narodowowyzwoleńczej roli Napoleona III. Upatrywał on w powstaniu węgierskim szansy Polaków na odzyskanie niepodległości. Rok 1848 stał się symbolem najpiękniejszych chwil życia Rzeckiego.</p>	
4-	<p>W nietypowy sposób sięga po historię Adam Mickiewicz w utworze pt. „Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka</p>	

	<p>z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem". Już sam tytuł poematu zwraca uwagę czytelników na czas, w którym toczy się akcja utworu. Są to istotne ramy dla historii Polski, wiążące się z nadzieją na odzyskanie niepodległości. Zarówno w „Lalce”, jak i w „Panu Tadeuszu” zauważamy wyraźny kult Napoleona. W księdze XII wydarzenia z przeszłości przybliża nam koncert Żyda Jankiela. Radosne dźwięki porywające mieszkańców Soplicowa dotyczą uchwalenia Konstytucji 3 maja w 1791 roku, a wraz z nią – demokratycznych ustaw. Słuchający koncertu starsi popadają w zadumę, wspominają te szczęśliwe momenty w dziejach. Następnie tony grane przez Jankiela ulegają zmianie – z radosnych w smutniejsze. Przypomina to słuchaczom o zawiązaniu konfederacji targowickiej z 1792 roku. To wydarzenie przyprawia słuchaczy o dreszcze. Następnie muzyk przypomina o insurekcji kościuszkowskiej i o rzezi Pragi z 1794 roku oraz o powstaniu Legionów w 1797 roku. Dzięki muzyce granej przez Jankiela czytelnik ma okazję poznać poglądy polityczne ukryte w „Panu Tadeuszu”, które obrazowali mieszkańcy Soplicowa.</p>	
5 -	<p>W dwudziestą piątą rocznicę wybuchu powstania styczniowego Eliza Orzeszkowa napisała nowelę pt. „Gloria victis”, będącą wyrazem hołdu oddanego Romualdowi Trauguttowi i innym powstańcom. Najważniejszą rolę w utworze odgrywa natura, ponieważ to ona jest narratorem i naocznym świadkiem krwawych zdarzeń z roku 1865. Utwór przyjmuje więc formę baśniowej opowieści, historii przedstawianej przez drzewa i rośliny. Słuchaczem jest natomiast wiatr, pędzący w ich gąszczu. Utwór stanowi próbę uwznioślenia powstania styczniowego, zauważamy tam wyraźną gloryfikację powstańców. Okazuje się, że porażka może być sukcesem – Orzeszkowa wyraźnie głosi „chwałę zwyciężonym!”. Nowela ta pozwala czytelnikowi spojrzeć na powstanie styczniowe z bliższej, nieco intymnej strony, ponieważ po przeanalizowaniu języka noweli, pełnego patosu za sprawą zastosowanej stylizacji biblijnej, może on odczuć, z jak wielkim bagażem emocjonalnym pisała utwór Eliza Orzeszkowa.</p>	
6 -	<p>Zabawa historią w dziełach literatury polskiej przynosi same korzyści. Dzięki temu rozwiązaniu czytelnik ma okazję dowiedzieć się więcej na</p>	

	<p><i>temat danego wydarzenia bądź poznać czyjeś poglądy. Jednocześnie poszerza perspektywę prezentowaną w utworach, a co za tym idzie – wzbudza większe zainteresowanie odbiorcy. Uważam, że zabiegi przywołujące historię, stosowane przez Prusa, Mickiewicza i Orzeszkową, pozwalają na pogłębienie wiedzy o przeszłości i decydują o wartości dzieł przez nich stworzonych.</i></p>	
--	---	--

Miejsce na Twoje notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Miejsce na zapisanie planu dekompozycyjnego

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 2. Analiza wypracowania maturalnego na poziomie rozszerzonym – Ocena budowy i powiązania akapitów

Komentarz dla nauczyciela, przykładowe odpowiedzi, notatki

Analiza problemu zawartego w temacie

Uczniowie powinni zastanowić się, co to znaczy, że mają przeanalizować *gry z historią* podejmowane w dziełach literatury polskiej, omówić tematy, problemy, sposoby kreowania świata przedstawionego w utworach ukazujących postacie i wydarzenia historyczne.

Warto, by odpowiedzieli na pytania:

np.

- ✓ Czym jest i czym może być „gra z historią” w utworze literackim, w jaki sposób mogą być przywoływane, ukazywane, opisywane wydarzenia historyczne?
- ✓ Jakie tematy, problemy podejmują autorzy utworów przywołujący w swoich dziełach wydarzenia historyczne?
- ✓ W jaki sposób kreują świat przedstawiony utworu, gdy sięgają do przeszłości?
- ✓ Czemu mogą służyć „gry z historią”?

W zrozumieniu tematu pomoże uczniom wyjaśnienie sformułowań: **gra z historią, sposoby kreowania świata przedstawionego.**

np.

gra

«w dziele artystycznym: **konfrontacja kilku różnych poetyk, konwencji, sposobów przedstawienia**»

sjp.pwn.pl

gry z historią [w dziełach literatury polskiej]

np.

- przedstawianie wydarzeń historycznych [w różnych dziełach] za pomocą różnych konwencji (np. realistycznej, fantastycznej, symbolicznej itp.)
- podporządkowanie „opowieści o przeszłości” – sposobu ukazania bohatera, wydarzenia historycznego – funkcji, przesłaniu, wymowie dzieła

sposoby kreowania świata przedstawionego

np.

- wykorzystanie różnych konwencji przedstawiania zdarzeń (np. realizm, naturalizm, fantastyka, symbolizm)
- wprowadzenie w dziele literackim różnych gatunków służących obrazowaniu elementów świata przedstawionego (np. pamiętnik)

Na potrzeby analizy tematu uczniowie powinni również zastanowić się:

- do jakich twórców muszą się odwołać w pracy
- jakie konteksty mogą przywołać, aby pogłębić odczytanie utworów, przeanalizować problem.

np.

- wybrana lektura obowiązkowa (z poziomu podstawowego lub rozszerzonego), utwór epicki lub dramatyczny (np. „Dziady” cz. III Adama Mickiewicza, „Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza, „Kordian” Juliusza Słowackiego, „Lilla Weneda” Juliusza Słowackiego, „Nie-Boska Komedia” Zygmunta Krasińskiego, „Lalka” Bolesława Prusa, „Gloria victis”

- Elizy Orzeszkowej, „Potop” Henryka Sienkiewicza, „Wesele” Stanisława Wyspiańskiego, „Noc listopadowa” Stanisława Wyspiańskiego, „Widnokrąg” Wiesława Myśliwskiego)
- dwa inne utwory literackie pochodzące z różnych epok (mogą to być inne lektury obowiązkowe niż przywołane w pracy, lektury uzupełniające, utwory spoza listy lektur, np. romantyczny i pozytywistyczny)
  - wybrany kontekst, np. historycznoliteracki (sposób przedstawiania wydarzeń historycznych w utworze – zastosowanie języka ezopowego ze względu na cenzurę).

Komentarze dotyczące akapitów przedstawiono w tabeli.

Czerwonym kolorem wyróżniono wypowiedzenie tematowe lub główną myśl akapitu; **niebieskim** – komentarz, **zielonym** – elementy niejasne, niespójne, niepotrzebne dygresje, także usterki językowe, a **podkreślono** treści synonimiczne, jak również stanowiące nawiązanie do poprzedniego akapitu i zapowiadające tematykę kolejnego.

Temat: Gry z historią. Opowieść o przeszłości w dziełach literatury polskiej. Omów tematy, problemy, sposoby kreowania świata przedstawionego.		
W pracy odwołaj się do:		
<ul style="list-style-type: none"> • wybranej lektury obowiązkowej • utworów literackich z dwóch różnych epok • wybranego kontekstu. 		
Rodzaj akapitu	Treść akapitu	Komentarz ucznia
1 – Akapit wstępny – syntetyczny	<i>Historia towarzyszy człowiekowi od pierwszych chwil jego życia. To ludzie ją tworzą, a potem wspominają. Jest to dziedzina nauki o minionych dziejach, ale również zapis przeszłości umożliwiający ucieczkę od wydarzeń codziennego życia. Człowiek mimowolnie sięga pamięcią wstecz. Zdarza się, że analizuje to, co się wydarzyło, i to, na co nie ma już wpływu. Na przestrzeni lat historia udowodniła, jak istotną rolę odgrywa na tym świecie – rolę nauczycielki życia. Dlatego stawiała się także tematem lub elementem fabuły wielu dzieł literatury polskiej na przestrzeni wieków.</i>	W akapicie wstępnym piszący przedstawił swoje stanowisko na temat roli historii, która jest nauczycielką życia . To właśnie w jego przekonaniu ma wpływ na wybór tematyki historycznej i kreację świata przedstawionego utworu. Akapit jest spójny, rozpoczyna się od refleksji ogólnej na temat obecności historii w życiu człowieka, od doprecyzowania znaczenia tego pojęcia, następnie pojawia się wniosek, zdanie wiążące akapit pierwszy z drugim.
2 – wstępny – syntetyczny	<i>Wybitni pisarze w swoich utworach bardzo często podejmują swoistą grę z historią. Bohaterowie ich utworów opowiadają o przeszłości w pamiętnikach bądź przywołują czyjeś opowieści o minionych wydarzeniach. Zazwyczaj sięganie po historię przez autora dzieła ma na celu poszerzenie perspektywy czytelnika. W ten sposób odbiorca może poznać bohatera bliżej oraz uzyskać odpowiedzi na pojawiające się pytania, jeżeli pragnie dojść do przyczyny pewnych wyborów i do sensu działań.</i>	W drugim akapicie wskazano różne sposoby funkcjonowania wydarzeń historycznych w konstrukcji świata przedstawionego utworu oraz określony cel opisywania tych wydarzeń. Akapit jest spójny z poprzedzającym – historia jako temat – w 1 akapicie i częste podejmowanie gry z historią w drugim akapicie. Akapit jest zbudowany poprawnie, kończy się wnioskiem wynikającym z toku rozważań.

3 – analityczny	<p><i>Pamiętnik, czyli relacja prozatorska o zdarzeniach z pewnego dystansu czasowego, ujawnia nie tylko historię, lecz także poglądy samego autora, jego spojrzenie na daną sprawę i odczucia. W utworze Bolesława Prusa zatytułowanym „Lalka” umieszczony został pamiętnik Ignacego Rzeckiego – bliskiego przyjaciela Stasia Wokulskiego oraz marzyciela i idealisty. „Pamiętnik starego subiekta” ukazuje wydarzenia poprzedzające główną akcję utworu. Historia na kartach powieści pojawia się głównie za sprawą Rzeckiego. Bohater ten w swoim pamiętniku uwagę skupia na Francji i Napoleonie Bonapartem oraz całym jego rodzie, ale nie zabrakło w nim również wydarzeń dotyczących scen politycznych innych państw. Dowiadujemy się z niego między innymi o uczestnictwie Wokulskiego w powstaniu styczniowym oraz o wojnie rosyjsko-tureckiej toczącej się głównie na terenach Bułgarii. Zatem „Pamiętnik starego subiekta” przybliży czytelnikom również biografię głównego bohatera powieści Prusa – Wokulskiego. Ponadto Ignacy Rzecki za pomocą ukazania Wiosny Ludów ujawnia swoje poglądy polityczne. Subiekt głęboko wierzył w misję Napoleona i pokładał wszelkie nadzieje w narodowowyzwoleńczej roli Napoleona III. Upatrywał on w powstaniu węgierskim szansy Polaków na odzyskanie niepodległości. Rok 1848 stał się symbolem najpiękniejszych chwil życia Rzeckiego.</i></p>	<p>W pierwszym akapicie rozwinięcia omówiono funkcje wykorzystania pamiętnika do przybliżenia wydarzeń historycznych i poglądów autora dzieła na rolę, jaką te wydarzenia odegrały w przeszłości. Akapit zbudowano częściowo poprawnie: od myśli głównej, poprzez analizę przykładu z lektury, jednak zabrakło – zasygnalizowanych w myśli głównej – wniosków dotyczących zaprezentowania poglądów samego autora na prezentowane zagadnienia polityczne. Warto wprowadzić drobne korekty językowe.</p>
4 – analityczny	<p>W nietypowy sposób sięga po historię Adam Mickiewicz w utworze pt. „Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem”. <i>Już sam tytuł poematu zwraca uwagę czytelników na czas, w którym toczy się akcja utworu. Są to istotne ramy dla historii Polski, wiążące się z nadzieją na odzyskanie niepodległości. Zarówno w „Lalce”, jak i w „Panu Tadeuszu” zauważamy wyraźny kult Napoleona. W księdze XII wydarzenia z przeszłości przybliży nam koncert Żyda Jankiela. Radosne dźwięki porwujące mieszkańców Soplicowa dotyczą uchwalenia Konstytucji 3 maja w 1791 roku, a wraz z nią – demokratycznych ustaw. Słuchający koncertu starsi popadają w zadumę, wspominają te szczęśliwe momenty w dziejach. Następnie tony grane przez Jankiela ulegają zmianie – z radosnych w smutniejsze. Przypomina to słuchaczom o zawiązaniu konfederacji targowickiej z 1792 roku. To wydarzenie przyprawia słuchaczy o dreszcze.</i></p>	<p>W drugim akapicie rozwinięcia brakuje wyraźnie sprecyzowanej głównej myśli. Autor pracy zasygnalizował w pierwszym zdaniu oryginalność wykorzystania motywu historii w dziele Mickiewicza, ale nie wyjaśnił dokładnie, na czym ta nietypowość polega na poziomie konstrukcji elementów świata przedstawionego. Można się domyślać, że jest ona powodowana zabiegiem kompozycyjnym obrazującym muzyczny przegląd wydarzeń historycznych dokonany przez Jankiela dającego koncert podczas zaręczyn Zosi i Tadeusza przed znamienitymi gośćmi, w tym przed generałami z oddziałami wojsk napoleońskich maszerującymi na Moskali. Wydarzenia historyczne przywoływane przez starego Żyda zostały skrupulatnie wymienione, jednak zabrakło wniosku. Podkreślono wagę lat 1811 i 1812, a zatem pojawiających się wówczas nadziei Polaków na</p>

	<p>Następnie muzyk przypomina o insurekcji kościuszkowskiej i o rzezi Pragi z 1794 roku oraz o powstaniu Legionów w 1797 roku. Dzięki muzyce granej przez Jankiela czytelnik ma okazję poznać poglądy polityczne ukryte w „Panu Tadeuszu”, które obrazowali mieszkańcy Soplicowa.</p>	<p>odzyskanie niepodległości. Zabrakło jednak doprecyzowania, że to z kampanią napoleońską wiązano te nadzieje, które zostały przez autora wyartykułowane poprzez przywołanie ciemnych i jasnych kart historii Polski w koncercie Jankiela, wplecionym w akcję tej książki poematu. Ponadto warto podkreślić też budowanie za pomocą dźwięków (harmonijnych i tych zawierających dysonanse, przywoływanych znanych wszystkim melodii znanych pieśni patriotycznych) wizji historii, w której przeplatają się wydarzenia wspaniałe i tragiczne.</p>
5 – analityczny	<p>W dwudziestą piątą rocznicę wybuchu powstania styczniowego Eliza Orzeszkowa napisała nowelę pt. „Gloria victis”, będącą wyrazem hołdu oddanego Romualdowi Trauguttowi i innym powstańcom. Najważniejszą rolę w utworze odgrywa natura, ponieważ to ona jest narratorem i naocznym świadkiem krwawych zdarzeń z roku 1865. Utwór przyjmuje więc formę baśniowej opowieści, historii przedstawianej przez drzewa i rośliny. Słuchaczem jest natomiast wiatr, pędzący w ich gąszczu. Utwór stanowi próbę uwznioślenia powstania styczniowego, zauważamy tam wyraźną gloryfikację powstańców. Okazuje się, że porażka może być sukcesem – Orzeszkowa wyraźnie głosi „chwałę zwyciężonym!”. Nowela ta pozwala czytelnikowi spojrzeć na powstanie styczniowe z bliższej, nieco intymnej strony, ponieważ po przeanalizowaniu języka noweli, pełnego patosu za sprawą zastosowanej stylizacji biblijnej, może on odczuć, z jak wielkim bagażem emocjonalnym pisała utwór Eliza Orzeszkowa.</p>	<p>W trzecim akapicie rozwinięcia przedstawiono problem ukazany w utworze Orzeszkowej, funkcję tego utworu oraz sposób wykreowania postaci historycznej i świata przedstawionego. Akapit zbudowano poprawnie, konsekwentnie powiązano poszczególne jego części, i formalnie, i semantycznie. Zwrócono uwagę na wykorzystanie przez Orzeszkową baśniowej konwencji w prezentowaniu zdarzeń z przeszłości oraz na funkcję stylizacji biblijnej.</p>
6 – syntetyczny	<p>Zabawa historią w dziełach literatury polskiej przynosi same korzyści. Dzięki temu rozwiązaniu czytelnik ma okazję dowiedzieć się więcej na temat danego wydarzenia bądź poznać czyjeś poglądy. Jednocześnie poszerza perspektywę prezentowaną w utworach, a co za tym idzie – wzbudza większe zainteresowanie odbiorcy. Uważam, że zabiegi przywołujące historię, stosowane przez Prusa, Mickiewicza i Orzeszkową, pozwalają na pogłębienie wiedzy o przeszłości i decydują o wartości dzieł przez nich stworzonych.</p>	<p>W podsumowaniu określono funkcje i korzyści płynące z opisywania wydarzeń historycznych w utworach literackich. Akapit zbudowano poprawnie, sformułowane wnioski posłużyły dokonaniu uogólnienia.</p>

Plan dekompozycyjny wypracowania może przybrać następującą postać:

Wstęp

1. Rola historii w życiu człowieka.
  - a. Obecność historii w życiu człowieka.
  - b. Historia nauczycielką życia.
  - c. Poszerzenie perspektywy czytelnika poprzez prezentowanie różnych sposobów przywołania historii w utworach literackich.

Rozwinięcie

1. Pamiętnik jako forma służąca przedstawieniu wydarzeń z przeszłości i poglądów samego autora.
2. Muzyczna improwizacja jako sposób na ukazanie przeszłości i wywołanie wzruszenia odbiorców, a tym samym – na pobudzenie uczuć patriotycznych i nadziei.
3. Baśniowa opowieść natury głoszącej „chwałę zwyciężonym” – gloryfikującej poświęcenie powstańców podejmujących walkę bez szans na zwycięstwo z wrogiem.

Podsumowanie

4. Korzyści płynące z „zabawy” z historią w dziełach literackich:
  - a. Pogłębienie wiedzy czytelnika o wydarzeniach z przeszłości.
  - b. Zainteresowanie historią.

Powyższy plan można rozbudować przez przyporządkowanie treści zawartych w rozwinięciu do poszczególnych kategorii, co pozwoli na bardziej przejrzyste przedstawienie analizowanego problemu i wniosków.

Przekształcony plan dekompozycyjny wypracowania może przybrać następującą postać:

Wstęp

1. Rola historii w życiu człowieka.
  - a. Obecność historii w życiu człowieka.
  - b. Historia nauczycielką życia.
  - c. Poszerzenie perspektywy czytelnika poprzez prezentowanie różnych sposobów funkcjonowania historii w utworach literackich.

Rozwinięcie

1. Zastosowanie różnych konwencji literackich i gatunków w ukazywaniu wydarzeń historycznych podporządkowane celowi utworu.
  - a. Realistycznej – służącej odzwierciedleniu wydarzeń zapisanych w pamięci.
    - Relacja pamiętnikarska jako sposób przedstawienia wydarzeń z przeszłości i poglądów samego autora.
  - b. Fantastycznej
    - Baśniowa opowieść natury głoszącej „chwałę zwyciężonym” – gloryfikująca poświęcenie powstańców podejmujących walkę bez szans na zwycięstwo z wrogiem.
  - c. Łączącej elementy realistyczne i symboliczne.
    - Muzyczna improwizacja jako sposób na ukazanie przeszłości i wywołanie wzruszenia odbiorców, a tym samym pobudzenie uczuć patriotycznych i nadziei.

Podsumowanie

1. Korzyści płynące z „zabawy” z historią w dziełach literackich:
  - a. Pogłębienie wiedzy czytelnika o wydarzeniach z przeszłości.
  - b. Zainteresowanie historią.

Z wykorzystaniem tak rozbudowanego planu można wprowadzić nowe elementy w pracy, uwzględnić zmiany kompozycyjne.

Komentarze dotyczące akapitów przedstawiono w tabeli.

Czerwonym kolorem wyróżniono wypowiedzenie tematowe lub główną myśl akapitu, **niebieskim** – komentarz, **zielonym** – skorygowane treści, a **podkreślono** treści synonimiczne, jak również stanowiące nawiązanie do poprzedniego akapitu i zapowiadające tematykę kolejnego. **Szarym kolorem** wyróżniono akapity dodane w pracy.

Temat: Gry z historią. Opowieść o przeszłości w dziełach literatury polskiej. Omów <u>tematy, problemy, sposoby kreowania świata przedstawionego.</u>		
W pracy odwołaj się do:		
<ul style="list-style-type: none"> • wybranej lektury obowiązkowej • utworów literackich z dwóch różnych epok • wybranego kontekstu. 		
Rodzaj akapitu	Treść akapitu	Komentarz
1 – Akapit wstępny – syntetyczny	<i>Historia towarzyszy człowiekowi od pierwszych chwil jego życia. To ludzie ją tworzą, a potem wspominają. Jest to dziedzina nauki o minionych dziejach, ale również zapis przeszłości umożliwiający ucieczkę od wydarzeń codziennego życia. Człowiek mimowolnie sięga pamięcią wstecz. Zdarza się, że analizuje to, co się wydarzyło, i to, na co nie ma już wpływu. Na przestrzeni lat historia udowodniła, jak istotną rolę odgrywa na tym świecie – rolę nauczycielki życia. Dlatego stawiała się także tematem lub elementem fabuły wielu dzieł literatury polskiej na przestrzeni wieków.</i>	<i>W akapicie wstępnym piszący przedstawił swoje stanowisko na temat roli historii, która jest nauczycielką życia. To właśnie w jego przekonaniu ma wpływ na wybór tematyki historycznej i kreację świata przedstawionego utworu. Akapit jest spójny, rozpoczyna się od refleksji ogólnej na temat obecności historii w życiu człowieka, od doprecyzowania znaczenia tego pojęcia, następnie pojawia się wniosek, zdanie wiążące akapit pierwszy z drugim.</i>
2 – wstępny – syntetyczny	<i>Wybitni pisarze bardzo często podejmują swoistą grę z historią. Bohaterowie ich utworów opowiadają o przeszłości w pamiętnikach bądź przywołują czyjeś opowieści o minionych wydarzeniach. Zazwyczaj sięganie po historię przez autora dzieła ma na celu poszerzenie perspektywy czytelnika. W ten sposób odbiorca może poznać bohatera bliżej oraz uzyskać odpowiedzi na pojawiające się pytania, jeśli pragnie dojść do przyczyny pewnych wyborów i sensu działań.</i>	<i>W drugim akapicie wskazano różne sposoby funkcjonowania wydarzeń historycznych w konstrukcji świata przedstawionego utworu oraz określono cel opisywania tych wydarzeń. Akapit jest spójny z poprzedzającym – historia jako temat – w 1 akapicie i częste podejmowanie gry z historią w drugim akapicie. Akapit jest zbudowany poprawnie, kończy się wnioskiem wynikającym z toku rozważań.</i>

3 – łącznikowy	<p><u>Autorzy dzieł literackich na trwale zapisujących się w umysłach pokoleń Polaków świadomie operowali różnymi konwencjami i środkami wyrazu, dzięki czemu konstruowali świat przedstawiony utworu tak, by oddziaływać na odbiorcę, poszerzać wiedzę o przeszłości, pobudzać uczucia patriotyczne i kształtować poglądy. Efekty tych działań można dostrzec po przeanalizowaniu utworów różnych autorów i z różnych epok.</u></p>	<p>Wprowadzenie akapitu łącznikowego pozwala na ustrukturywanie zagadnień podejmowanych w pracy, wyraźne zasygnalizowanie różnych perspektyw i stosowanych sposobów w grach z historią.</p>
4 – analityczny	<p>Pamiętnik, czyli relacja prozatorska o zdarzeniach z pewnego dystansu czasowego, ujawnia nie tylko historię, lecz także poglądy samego autora, jego spojrzenie na daną sprawę i odczucia. W utworze Bolesława Prusa zatytułowanym „Lalka” umieszczony został pamiętnik Ignacego Rzeckiego – bliskiego przyjaciela Stasia Wokulskiego oraz marzyciela i idealisty. „Pamiętnik starego subiekta” ukazuje wydarzenia poprzedzające główną akcję utworu. Historia na kartach powieści pojawia się głównie za sprawą Rzeckiego. Bohater ten w swoim pamiętniku uwagę skupia na Francji i Napoleonie Bonapartem oraz całym jego rodzie, ale nie zabrakło w relacjach subiekta również wydarzeń dotyczących scen politycznych innych państw. Dowiadujemy się z niego między innymi o uczestnictwie Wokulskiego w powstaniu styczniowym oraz o wojnie rosyjsko-tureckiej toczącej się głównie na terenach Bułgarii. Zatem „Pamiętnik starego subiekta” przybliży czytelnikom również biografię głównego bohatera powieści Prusa – Wokulskiego. Ponadto Ignacy Rzecki za pomocą ukazania Wiosny Ludów ujawnia swoje poglądy polityczne. Subjekt głęboko wierzył w misję Napoleona i pokładał wszelkie nadzieje w powodzeniu tej misji i związanych z nią dążeń narodowowyzwoleńczych zniewolonego narodu. Upatrywał on w powstaniu węgierskim (podobnie jak wielu Polaków, także sam autor powieści) szansy Polaków na odzyskanie niepodległości. Rok 1848 stał się okresem symbolizującym najpiękniejsze chwile życia Rzeckiego.</p>	<p>W pierwszym akapicie rozwinięcia omówione zostały funkcje wykorzystania pamiętnika do przybliżenia wydarzeń historycznych i poglądów autora dzieła na rolę, jaką odegrały w przeszłości. Akapit został zbudowany częściowo poprawnie, od myśli głównej, poprzez analizę przykładu z lektury, zabrakło zasygnalizowanych w myśli głównej wniosków dotyczących zaprezentowania poglądów samego autora na prezentowane zagadnienia polityczne. Warto wprowadzić drobne korekty językowe.</p>
5 – łącznikowy	<p><u>Ukazywanie wydarzeń historycznych w konwencji realistycznej nie tylko więc pozwala na ich odtworzenie, zgodne z faktami, chociaż przez pryzmat spojrzenia bohatera i narratora „Pamiętnika”, lecz także może służyć zaprezentowaniu poglądów samego autora dzieła i oddziaływać w ten sposób na czytelnika,</u></p>	<p>Wprowadzenie akapitu synonimicznego pozwala na podkreślenie funkcji zastosowania konwencji realistycznej w prezentowaniu wydarzeń historycznych.</p>

	<p>kształtować jego wiedzę o roli historii w życiu narodu i jej osąd. <u>Analogiczne funkcje może pełnić posłużenie się inną konwencją literacką.</u></p>	
6 – analityczny	<p>W dwudziestą piątą rocznicę wybuchu powstania styczniowego Eliza Orzeszkowa napisała nowelę pt. „Gloria victis”, będącą wyrazem hołdu oddanego Romualdowi Trauguttowi i innym powstańcom. Najważniejszą rolę w utworze odgrywa natura, ponieważ to ona jest narratorem i jedynym „żyjącym” naocznym świadkiem krwawych zdarzeń z roku 1865. Utwór przyjmuje więc formę baśniowej opowieści, historii przedstawianej przez drzewa i rośliny. Słuchaczem jest natomiast wiatr, pędzący w ich gąszczu. Utwór stanowi próbę uwznioślenia powstania styczniowego, zauważamy tam wyraźną gloryfikację powstańców. Okazuje się, że porażka może być sukcesem – Orzeszkowa wyraźnie głosi „chwałę zwyciężonym!”. Nowela ta pozwala czytelnikowi spojrzeć na powstanie styczniowe z bliższej, nieco intymnej strony, ponieważ po przeanalizowaniu języka noweli, pełnego patosu za sprawą zastosowanej stylizacji biblijnej, może on odczuć, z jak wielkim bagażem emocjonalnym pisała utwór Eliza Orzeszkowa.</p>	<p>W trzecim akapicie rozwinięcia przedstawiono problem ukazany w utworze Orzeszkowej, funkcję tego utworu oraz sposób wykreowania postaci historycznej i świata przedstawionego. Akapit zbudowano poprawnie, powiązano konsekwentnie poszczególne jego części: i formalnie, i semantycznie. Zwrócono uwagę na wykorzystanie przez Orzeszkową baśniowej konwencji w prezentowaniu zdarzeń z przeszłości oraz na funkcję stylizacji biblijnej.</p>
7 – analityczny	<p>Baśniowa konwencja prezentowania przeszłości oraz stylizacja biblijna niosą ze sobą określone informacje i silnie oddziałują na odbiorcę. Orzeszkowa, dzięki wprowadzeniu drzew jako niemych świadków klęski oddziały powstańczego, ożywających później głosiceli chwały zwyciężonych, podkreśla heroizm i tragizm walczących – otoczeni przez oddziały wrogiej armii, nie mieli szans na zwycięstwo, a pomimo tego się nie poddali. Polegli i dlatego ich chwałę mogą głosić tylko drzewa opowiadające o dramatycznych chwilach. Wielkość ofiary niewinnej i świętej podkreśla stylizacja biblijna – zwłaszcza zastosowanie inwersji i paralelizmu składniowego oraz symbolika krzyża „narodu swego” niesionego przez przywódcę oddziały powstańców.</p>	<p>Wprowadzenie akapitu analitycznego pozwala na podkreślenie funkcji zastosowania konwencji baśniowej oraz stylizacji biblijnej w prezentowaniu wydarzeń historycznych, jest dopełnieniem akapitu poprzedzającego.</p>
8 – synonimiczny	<p><u>W ten sposób autorka przybliżyła fakty z historii powstania styczniowego, ale ponieważ skoncentrowała uwagę czytelnika na niewielkim epizodzie z walk powstańczych na Polesiu – na bitwie, w której dowodził Romuald Traugutt,</u></p>	<p>Akapit zawiera stwierdzenie synonimiczne wobec pojawiającego się w powyższym – opowiadanie jako hołd złożony przez autorkę poległym powstańcom, ale dodatkowo zawiera elementy nowe</p>

	<p>przywódca powstania stracony przez Rosjan i pochowany w nieznanym miejscu, tak, by Polacy nie mieli miejsca pamięci bohatera – uwzniośliła ofiarę powstańców i złożyła im hołd.</p>	<p>– wprowadzony został kontekst historyczny.</p>
9 – analityczny	<p>W nietypowy sposób sięga po historię Adam Mickiewicz w utworze pt. „Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem”. Już sam tytuł poematu zwraca uwagę czytelników na czas, w którym toczy się akcja utworu. Są to istotne ramy dla historii Polski, wiążące się z nadzieją na odzyskanie niepodległości. Zarówno w „Lalce”, jak i w „Panu Tadeuszu” zauważamy wyraźny kult Napoleona. W księdze XII wydarzenia z przeszłości przybliżyła nam koncert Żyda Jankiela. Radosne dźwięki porywające mieszkańców Soplicowa dotyczą uchwalenia Konstytucji 3 maja w 1791 roku, a wraz z nią – demokratycznych ustaw. Słuchający koncertu starsi popadają w zadumę, wspominają te szczęśliwe momenty w dziejach. Następnie tony grane przez Jankiela ulegają zmianie – z radosnych przechodzą w smutniejsze. Przypomina to słuchaczom o zawiązaniu konfederacji targowickiej z 1792 roku. To wydarzenie przyprowadza słuchaczy o dreszcze. Następnie muzyk przypomina o insurekcji kościuszkowskiej i o rzezi Pragi z 1794 roku oraz o powstaniu Legionów w 1797 roku. Artysta w sposób mistrzowski buduje też napięcie: różnicuje tony oddające wydarzenia pozytywne w historii albo negatywne. W przypadku pierwszych posługuje się konsonansem, w przypadku drugich – wprowadza dysonanse. Dzięki muzyce granej przez Jankiela czytelnik ma okazję poznać poglądy polityczne zaprezentowane w „Panu Tadeuszu”, które obrazowali mieszkańcy Soplicowa.</p>	<p>W szóstym akapicie rozwinięcia brakuje wyraźnie sprecyzowanej głównej myśli. Autor pracy zasygnalizował w pierwszym zdaniu oryginalność wykorzystania motywu historii w dziele Mickiewicza, ale nie wyjaśnił dokładnie, na czym ta nietypowość polega na poziomie konstrukcji elementów świata przedstawionego. Można domyślać się, że jest ona powodowana zabiegiem kompozycyjnym obrazującym muzyczny przegląd wydarzeń historycznych dokonany przez Jankiela dającego koncert podczas zaręczyn Zosi i Tadeusza przed znamienitymi gośćmi, w tym generałami z oddziałami wojsk napoleońskich maszerującymi na Moskali. Wydarzenia historyczne przywoływane poprzez starego Żyda wymieniono skrupulatnie, jednak zabrakło wniosku. Podkreślono wagę lat 1811 i 1812, a zatem pojawiających się wówczas nadziei Polaków na odzyskanie niepodległości. Zabrakło jednak doprecyzowania, że to z kampanią napoleońską wiązano te nadzieje, które zostały przez autora wyartykułowane poprzez przywołanie ciemnych i jasnych kart historii Polski w koncercie Jankiela, wplecionym w akcję tej książki poematu. Ponadto warto podkreślić też budowanie za pomocą dźwięków (harmonijnych i tych zawierających dysonanse, przywoływanych znanych wszystkim melodii znanych pieśni patriotycznych) wizji historii, w której przeplatają się wydarzenia wspaniałe i tragiczne.</p>
10 – synonimiczny	<p>W dziele Mickiewicza splotły się dwa sposoby wykorzystane w prezentowaniu wydarzeń historycznych. <u>Z jednej strony mamy do czynienia z realizmem uczt odbywającej się w Soplicowie, na której goszczą dowódcy oddziału wojsk napoleońskich maszerujących przez Litwę, a z drugiej – Jankiel, poprzez swój koncert, wprowadza uczestników tej uczt w świat przeszłości kreowany za pomocą dźwięków i unaoczniający się w umysłach słuchaczy.</u> W ten sposób tworzy symboliczny zapis dziejów historii Polski, na który składają się</p>	<p>Wprowadzenie akapitu synonimicznego pozwala na podkreślenie celu sposobów prezentowania wydarzeń historycznych przez Mickiewicza.</p>

	<p>różne wydarzenia. Taki zabieg romantycznego mistrza dodatkowo uwypatnia nadzieje zniewolonych Polaków, marzących o odzyskaniu niepodległości, związane z Napoleonem i kampanią z 1812 roku. Nadzieje zakończone fiaskiem.</p>	
<p>11 – syntetyczny</p>	<p>Zabawa historią w dziełach literatury polskiej przynosi same korzyści. Dzięki temu rozwiązaniu czytelnik ma okazję dowiedzieć się więcej na temat danego wydarzenia bądź poznać czyjeś poglądy. <i>Autor utworu w ten sposób</i> poszerza perspektywę prezentowaną w utworach, a co za tym idzie – wzbudza większe zainteresowanie odbiorcy. Uważam, że <i>zabiegi przywołujące historię, stosowane przez Prusa, Mickiewicza i Orzeszkową, pozwalają na pogłębienie wiedzy o przeszłości i decydują o wartości dzieł przez nich stworzonych.</i></p>	<p>W podsumowaniu określono funkcje i korzyści płynące z opisywania wydarzeń historycznych w utworach literackich. Akapit zbudowano poprawnie, sformułowane wnioski posłużyły dokonaniu uogólnienia.</p>